

KUR'ÂN'DA AHD VE MİSÂK

Hazırlayan: Taner ALPTEKİN

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Emin YURT

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İĞDIR/2022

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUR'ÂN'DA AHD VE MİSÂK

Hazırlayan

Taner ALPTEKİN

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İĞDIR/2022

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Taner ALPTEKİN

ÖZET

KUR'ÂN'DA AHD VE MİSÂK

ALPTEKİN, Taner

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Emin YURT

Ekim 2022, 66 Sayfa

Yüce Allah insana kendini tanıma, kendini birleştirme ve kendine inanma yeteneği vermiştir. Buna Allah'ın kullarıyla yaptığı ilâhî sözleşme denir. Bu sözleşme, insanların bu dünyada hayatlarını Allah'ın bildirdiği yasalara göre yaşadıkları gerçeğine dayanmaktadır. Ancak bazı kimseler dünya hayatında Allah'a karşı verdikleri ahde göre hareket ederken, bazıları da dünya hayatına aldanarak ilâhî sözleşmeyi inkâr etmekte veya verdikleri sözü unutup nefsinin arzularına yenik düşmektedir. Yüce Allah, tarih boyunca çeşitli zamanlarda insanlara ilâhî ahdi hatırlatmak için peygamberler göndermiş, insanlara Allah'a karşı yaptıkları ahitlere uygun hareket etmelerini hatırlatmış ve insanlara bu dünya hayatında Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir hayat yaşamalarını tavsiye etmiştir. Allah'ın insanlara hidayet kaynağı olarak gönderdiği Kur'ân'da, bütün insanlardan ahd aldığını bildirmektedir. Bu ahit, insan yaratılmadan önce "kâlûbelâ" ya da "ruhlar âleminde" gerçekleşen sözleşmedir. Ayrıca Yüce Allah, tarih boyunca müminlerden, peygamberlerden, Kitap Ehlinden, Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve müşriklerden ahd almıştır. Bu çalışmada öncelikle Ahd ve Misak kavramlarının sözlük anlamları incelenmiş ve bunlara yakın anlamlı olan "akid" ve "yemin" kavramlarıyla aralarındaki anlam yakınlığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Daha sonra alimlerin yaptığı yorumlar dikkate alınarak "ahd" ve "misâk" kavramları Kur'ân perspektifinde incelenmeye çalışılmıştır. Yüce Allah'ın insanlardan aldığı ahdi incelenirken, kelimcilerin, muhaddislerin ve müfessirlerin farklı görüşleri ortaya konarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahd, Misâk, Akit, Ahidleşme, Ahde Vefa, Yemin.

ABSTRACT

AHD AND MISAK IN THE QUR'AN

ALPTEKİN, Taner

Master's Thesis

Department of Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Mehmet Emin YURT

October 2022, 66 Pages

God has given man the ability to know himself, to unite himself, and to believe in himself. This is called the divine contract that Allah made with men. This contract is based on the fact that people live their lives in this world according to the laws revealed by God. However, while some people act according to the covenant they have made against Allah, others deny the divine covenant by being deceived by worldly life, or forget their promise and succumb to the desires of their nafs. God has sent prophets to remind people of the divine covenant at various times throughout history, reminded people to act in accordance with the covenants they made against Allah, and advised people to live a life in accordance with Allah's orders and prohibitions in this worldly life. In the Qur'an, which Allah sent to people as a source of guidance, he states that he has taken covenants from all people. This covenant is the covenant that took place in the "realm of spirits" or "souls" before the creation of man. In addition, Almighty Allah has taken covenants from believers, prophets, People of the Book, Jews, Christians, and polytheists throughout history. In this study, first of all, the dictionary meanings of the concepts of Ahd (Covenant) and Misak (Pact) were examined and the closeness of meaning between them and the concepts of "aqid" and "oath", which are close to them, was tried to be revealed. Then, taking into account the comments made by scholars, the concepts of "ahd" and "misâk" were tried to be examined in the perspective of the Qur'an. While examining the covenant that Allah took from people, it has been interpreted by revealing the different views of theologians, muhaddith and commentators.

Key Words: Ahd, Covenant, Misak, Pact, Pacta Sund Sevanda, Oath.

ÖNSÖZ

Yüce Allah, tüm insanlığa hidayet kaynağı olarak gönderdiği Kur'ân'da müminlerin birçok özelliğinden bahsedilmiştir. Bunlardan biri “ahd ve misaka” olan bağlılıklarıdır. İnsanın doğası gereği sosyal bir varlık olması ve yaşamın her aşamasında karşılıklı ilişkiler kurması temel bir ihtiyaçtır. Bu ilişkiler ağı, bireysel ve toplumsal ilişkilerde gözlemlenen temel bir ilkedir. Bu, güven ve istikrar inşa eden ahdin temelidir. Bu konunun daha iyi anlaşılabilceğini düşünerek bu konu incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle “ahd ve misâk” kavramlarının sözlük anlamları detaylı bir şekilde incelenmiş ve bu kavramların “akid, ahit, yemin ve ahde vefa” kavramları ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Daha sonra müfessir ve kelimcilerin yorumları ve bu kavramların geçtiği ayetlerle ilgili muhaddislerin aktardığı hadisler dikkate alınarak ahd ve misâk kavramları Kur'ân perspektifinden incelenmeye çalışılmıştır.

İnsanlar arasındaki anlaşmalar farklı şekillerde tezahür edebilir. Bunlar; ticari sözleşmeler, uluslararası sözleşmeler veya iki kişi arasındaki sözleşmeler. Bu sözleşmeleri, Peygamber örneği bağlamında Mekke ve Medine döneminde yapılan sözleşmeler analiz edilerek ahdin önemi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in bizim için en güzel örnek olduğu gerçeği düşünülerek, örnek alınması gereken hayati ortaya konmaya çalışılmıştır.

İnsanoğlu yaptığı tüm sözleşmelere uymak ve ne olursa olsun gereğini yerine getirmek zorundadır. Bir toplumda insanlar sözleşmelerini yerine getirmez ve önemsemezlerse barış ve güven olamaz. Ahd ve Misâk'ın “ilâhî akdi”nin yaşadığımız toplumdaki önemini ortaya koymak için bu çalışma özenle yapılmaya çalışılmıştır.

Tezimizin her aşamasında öncülük ederek bize yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet Emin YURT'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezin hazırlanmasında önemli katkıları olan sevgili arkadaşlarıma ve çalışmamıza katkı sağlayan herkese teşekkür ederim.

Taner ALPTEKİN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
I. GİRİŞ.....	1

I.I. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
I.II. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	2

BİRİNCİ BÖLÜM

AHD VE MİSÂK: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ahd	3
1.2. Misâk	6
1.3. Ahd ve Misâk ile Anlam Yakınlığı Olan Kavramlar	8
1.3.1. Akid	8
1.3.2. Ahidleşme	10
1.3.3. Yemin.....	10
1.4. Ahd, Misâk, Akid ve Yemin Kavramlarının Birbirleriyle Olan İlişkisi.....	11
1.5. Kur'ân Perspektifinde Ahd ve Misâk	13
1.5.1. Allah'ın Bütün Ademoğlundan Ahd ve Misâk Alması	15
1.5.2. Allah'ın Peygamberlerden Ahid ve Misâk Alması.....	18
1.5.3. Allah'ın Kitap Ehl-i'nden Ahid ve Misâk Alması.....	21
1.5.4. Allah'ın İsrailoğulları'ndan Ahd ve Misâk Alması	23
1.5.5. Allah'ın Hıristiyanlardan Ahd ve Misâk Alması.....	26
1.5.6. Allah'ın Müslümanlardan Ahd ve Misâk Alması.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

İNSANLARIN KENDİ ARALARINDA YAPMIŞ OLDUĞU AHİDLER

2.1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'de Yaptığı Anlaşmalar	30
2.1.1. Faziletli Anlaşması (Hilfü'l-Fudûl)	30
2.1.2. Birinci Akabe Biati	32

2.1.3. İkinci Akabe Biati	34
2.2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'de Yaptığı Anlaşmalar	38
2.2.1. Ensar ile Muhacir Arasındaki Kardeşlik Ahdi.....	38
2.2.2. Medine Vesikası (Sözleşmesi).....	40
2.2.3. Rıdvan Biati ve Hudeybiye Anlaşması	43
2.2.4. Kur'ân Perspektifinde Uluslararası İlişkilerde Ahd ve Misâk.....	46
2.2.5. Ahd ve Misâka Vefa Göstermek.....	53
2.2.6. Ahd ve Misâka Vefa Göstermemek.....	56
SONUÇ.....	59
KAYNAKÇA	62
ÖZGEÇMİŞ.....	67

KISALTMALAR DİZİNİ

b.	Bin (oğlu)
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
cc.	Celle Celaluhu
Çev.	Çeviren
Dđr.	Diğerleri
DİA.	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB.	Diyanet İşleri Başkanlığı
Hz.	Hazreti
Md.	Maddesi
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı
R.a.	Radiyallahu Anhu
S.a.v.	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Sf.	Sayfa
Tahk.	Tahkik
TDK.	Türk Dil Kurumu
TDVY.	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Terc.	Tercüme
Tsz.	Tarihsiz
TTK.	Türk Dil Kurumu
Vb.	Ve Benzeri
Yay.	Yayınları

I. GİRİŞ

I.I. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Kur'ân'ın en önemli kavramlarından olan ahd ve misâk, Allah'ın insanla, insanın insanla ya da bir toplumun bir diğer toplumla olan ilişkisini ortaya koymakla beraber bu iki kavram, birçok çalışmanın da konusu olmuştur. Fakat bu kavramları birlikte ele alan ve bu kavramların birbiriyle olan ilişkisini ve uyumunu ortaya koyan bir araştırmaya rastlamadık. Dolayısıyla, Kur'ân perspektifinde ahd ve misâk kavramlarını birbirleriyle olan yakın ilişkisini vurgulamak ve bu kavramlarla yakın anlamı olan kavramları ele alarak yaratılışından bu yana kendisine bir sorumluluk yüklenen insanın öncelikli olarak Allah'a sonrasında da diğer insanlara karşı olan sorumluluğunu yerine getirip getirmemesini teşhis edip ortaya koyabilmek ve yapılan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla bu konuyu seçtik.

Kur'ân perspektifinde ahd ve misâk çalışmamızın amacı, Allah'ın insanoğluluyla anlaşma yaparak ve insanın da bu anlaşmaya şahitlik ederek kabul ettiği bu sorumluluk bilincini tespit ederek ortaya koymaktır. Çünkü Kur'ân'ın muhatabı olan insan fitratını tanımak ve insan yapısının ihtiyaç duyduğu ilâhî hükümlere karşı sorumluluğunu bilmek önem arz etmektedir.

İnsanın yapısının olumlu-olumsuz özelliklerle donatılmış olması, insanın dünya hayatındaki davranışlarını şekillendirmektedir. Bu nedenle insan üzerine yüklemiş olduğu ahd ve misâk sorumluluğunun bilincine vararak şuurlu davranışlar sergilemelidir. Zaten insanın sorumluluğunu tam anlamıyla yerine getirmesi, dünya ve ahiret saadetini kazanması Allah'a ve diğer insanlara karşı vermiş olduğu ahd ve misâk sorumluluğunu tanınmasıyla olur.

İnsanın ahd ve misâkına sadık kalmaması gerek insanın Allah ile ilişkisi gerekse de insanın insanla olan ilişkisinin bozulmasına, toplumların ve ulusların birbirlerine karşı olan güveninin bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bu tür olumsuzlukları önlemek, insanın ahd ve misâklarının gerekliliklerini yerine getirmesi konusunda yapması gerekenleri Kur'ân perspektifinde ortaya koymak çalışmamızın amaçlarındandır.

I.II. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Bu araştırma genel olarak literatür taraması ve elde edilen verilerin analizine dayanmaktadır. Bu doğrultuda başvuracağımız ana kaynak Allah'ın insanlara bir hidayet kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'dir. Çünkü Kur'ân'ın hükümleri insanın yeryüzündeki eylemlerini en güzel şekilde sergilemesi için bir rehberdir.

Araştırmamızın konusu ile ilgili başvurduğumuz Kur'ân ayetleri hakkında büyük ölçüde ilk dönem İslâm âlimlerinin ortaya koyduğu eserlerine müracaat ettik. Ayrıca konumuzla ilgili Hz. Peygamber'in şahsında ilk Müslüman toplumunu ele aldık. İnsanlığa hayatıyla en güzel şekilde örnek olan Hz. Peygamber'in hayatını konu alan ilk dönem ve çağdaş müfessirlerin ve siyer araştırmacılarının görüşlerine başvurduk.

Araştırmamızın hazırlanması aşamasında ahd ve misâk ile ilgili yazılmış birçok eseri ve konumuzla yakın bağlantısı olan tez çalışmalarını inceleyip, bu doğrultuda araştırmamızı tüm boyutlarıyla ortaya koymaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

AHD VE MİSÂK: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ahd

Lügat yönünden anlam yelpazesi oldukça geniş olan Ahd kavramının, terimsel anlamda pek çok tarifi yapılmaya çalışılmıştır. Ahd kelimesi vasiyet, yemin, misak, güvence,¹ vefa, emretmek, söz vermek, taahhüt, anlaşma, herhangi bir şeyi hafızada tutmak ve onu koruma ve gözetmek anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra ahd, koruyup gözetilmesi gereken anlaşma ve sözleşmelerdir.² Bir şeyi her türlü durumda koruyup gözetmek ve uyulması gereken sözleşmelerdir. Ahd, insanın bir başkasına verdiği teminat anlamına gelmekte olup ‘ila’ harf-i cerri ile kullanıldığında ise, ‘tavsiye etmek’ anlamına gelmektedir.³ Ayrıca mastar olarak kullanıldığında ‘vaat etmek ve emretmek’ gibi anlamlara gelmektedir. İsim olarak kullanıldığında ise, ‘sözleşme, anlaşma, taahhüt, sorumluluk, güven vb.’ anlamlarına gelmektedir.⁴

Aynı zamanda ahd kavramı, bir şeyi yapmayı taahhüt etmek veya yükümlülük altına girmek anlamında da kullanılmaktadır. Bu, ister insanın Allah’a karşı ahdi olsun ister kişiler arası karşılıklı anlaşmalar olsun fark etmez. Burada Allah’ın ahdi; Allah’ın aklımıza yerleştirdiği, bazen Vahiy ve peygamberler aracılığıyla bize emrettikleriyle bazen de kendimize gerekli kıldığımız, adak vb. gibi şeylerle gerçekleşmiş ahitlerdir. Allah ile birleşmek, vaadini yerine getirmek, endişe ettiği şeye güvenmek demektir. Ahd, bir şeyi her koşul ve koşulda gözetmek ve korumaktır.⁵

İlk dönem Arapça lügatlarında “عهد” ahd kavramı, falan kişiye ahid vermek ve onu korumak anlamında kullanılmıştır. Yani, arkadaşına bir şeyi sunmak, tavsiye etmek

¹ Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh, Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999, II, 512

² Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerif Cürçânî, *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, (Terc: Erkan, Arif), İstanbul, Bahar Yayınları, 1997, 158

³ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsir (Tefsirlerin Özü)*, (Terc: Gümüş, Sadreddin ve Yılmaz, Nedim), İstanbul, İz Yay., 2003, I, 68

⁴ Abdurrahman Küçük, “*Ahid*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara, TDV Yayınları, 1988, I, 532; Ebu'l-Fadl Cemalüddin Mükerrerem b.Mükerrerem el-Efrikî el-Mısırî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, Daru's Sadr, 1998, III, 311-314; Rağîb el-İsfahanî, *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, (Terc: Güneş, Abdülbaki ve Yolcu, Mehmet), İstanbul, Çıra Yayınları, 3. Baskı, 2012, 734

⁵ İsfahanî, *Müfredât*, 734

ve nasihat vermek anlamı taşımaktadır.⁶ Ayrıca “muahid” kavramı, İslam terminolojisinde gayri müslimlerden Müslümanların himayesine giren ve onlarla anlaşma yapan kişi anlamında kullanılmaktadır.⁷

Kesin söz anlamı taşıyan ahd kavramı, ‘eman ve yemin’ anlamlarına da gelmektedir. “عهد الله علي لأفعلن كذا” “*yemin olsun ki şunu yapacağım*” anlamında yemin şeklinde kullanılmıştır.⁸ Bu bakımdan ahdin dini boyutunu yemin, ahlâkî boyutunu ise, söz vermek oluşturmaktadır. Bundan dolayı Tevrat’a, İsrailoğulları ile Allah arasındaki yapılan sözleşmeleri kapsadığı için ‘Ahd-i Atik’, Hıristiyanız diyenlerin kutsal kitabı olan İncil’e ise, yeni anlaşma anlamına gelen ‘Ahd-i Cedid’ denilmektedir.⁹ Ayrıca Ehl-i Ahd ise, anlaşma yapılan Müşrik ve Kâfirleri kapsamaktadır.¹⁰

Ahid kelimesiyle aynı kökten gelen “عهدة” uhde, kusur ve ayıpları içeren, pekiştirilmemiş durumları belirtmek için kullanılır. Aynı zamanda alış-veriş sözleşmelerinin yazılı olduğu sayfaya da “uhde” isminin verildiği görülmektedir. Ayrıca ‘Ahidname’ ise, üzerinde Ahd ve Eman’ın yazılı olduğu sayfalara denir.¹¹ Ahid kelimesi bir insanın başkasının kendisine inanmasını ve güvenmesini sağlayacak bir söz anlamında kullanıldığı gibi, onun haklarını ve mahremiyetini korumak anlamında da kullanılmaktadır.¹²

Genel olarak ahid, şartlar ve durumlar ne olursa olsun verilen sözün ve yapılan anlaşmaların gereğinin yerine getirilmesidir. Yani ahde sadık kalmaktır. Kısaca ahid kelimesi, birçok anlama gelse de genel olarak; verilen söz, yapılan anlaşma (sözleşme) ve ittifak anlamlarına gelmektedir.

Ahd, kiminle ve ne şekilde yapıldığına göre farklılık göstermektedir. Allah ile insan arasında, Allah ile Peygamberler arasında ve insanların kendi aralarında yaptıkları ahidlere göre değişmektedir. Bunlardan ilk olanı Allah’ın ahdidir. Bu ahid, Allah ile Kâlûbelâ’da yapılan sözleşmedir. Bu ahid sadece Müslümanları değil, tüm Ademoğlu’nu

⁶ Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmet Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, (Tahk: Mahzumi, Mehdi ve Semerrai, İbrahim), Beyrut, 1988, I, 101

⁷ İsfahanî, *Müfredât*, 734

⁸ Cevherî, *es-Sihâh*, II, 515

⁹ Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, İslam Araştırma Merkezi, I, 312

¹⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, III, 312

¹¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, III, 313

¹² Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, (Tahk: Harun, Abdüsselam Muhammed), Kahire, Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1978, I, 135

kapsamaktadır. İnsanlar Allah'tan başka İlah tanımayacaklarına ve sadece O'na kulluk edeceklerine dair verdikleri ahittir.¹³

Allah'tan başka İlah tanımayacaklarına ve yalnızca Allah'a kulluk edeceklerine dair verilen bu ahid, insanın yaratılış gayesidir. İnsanın verdiği bu ahdi hatırlaması için Yüce Allah, Peygamberler aracılığıyla tekrar hatırlatmıştır. İnsanların yeryüzündeki görev ve sorumluluklarını içeren kitaplar göndererek onlara öğretmiştir. Bu kitaplardaki hükümler, Allah ile insan arasındaki Allah'ın emir ve yasakları ile insanların birbirlerinin hak ve hukuklarını içeren sosyal kurallardır.

Dolayısıyla bir kimse Allah'ı Rabb olarak kabul edeceğine söz vermişse, Allah'ın bütün emir ve yasaklarına uymayı kabul etmiş olur. Ayrıca Allah, verdikleri bu ahidlerin gereği sorumluluklarının bilincinde olup sadakat gösterenlere büyük mükâfatlar vaad etmiştir: *“Verdiği sözde sadakat konusunda Allah'tan sağlam kim olabilir ki?”*¹⁴

Muhakkak ki verilen söz kişiye bir sorumluluk yükler. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır. *“...verdiğiniz sözlere sadakat gösterin, çünkü verilen söz, kişiye sorumluluk yükler.”*¹⁵ Bir diğer ayette ise, *“Gerçek iyilik ve dindarlık, söz verdiği zaman sözünde duran, özellikle de darlık ve zorluk, hastalık ve savaş gibi durumlarda sabredenlerdir. Allah'a itaatte duyarlılık ve sorumluluk sahibi kimselerdir.”*¹⁶ Allah'ın bu ayetlerde kullanmış olduğu ahid lafzı haber ve vaad anlamındadır.¹⁷

Kur'ân'da ahidin vahyetsmek, tavsiye vermek ve emretmek anlamlarında da kullanıldığı görülmektedir. Bu konudaki ayet şöyledir: *“O zaman Biz Mabel'di insanların tekrar yöneleceği bir hedef ve kutsal sığınak yapmıştık. Öyleyse İbrahim için vaktiyle belirlenen yeri ibadet mahalli edin. Nitekim biz, İbrahim ve İsmail'e emrettik, Mabelimi onu tavaf edecekler için, onun yakınında tefekküre dalacaklar için, rükû ve secde edecekler için temiz tutun.”*¹⁸ Bu ayette kullanılan ahid lafzı emretmek ve tavsiye vermek anlamlarına gelmektedir.

¹³ A'raf, 7/172; Yusuf Kerimoğlu, *Kelimeler ve Kavramlar*, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1985, 32

¹⁴ Bkz; Bakara, 2/40; Tevbe, 9/111

¹⁵ İsrâ, 17/34

¹⁶ Bakara, 2/177

¹⁷ Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, Mısır, 1974, I, 105

¹⁸ Bakara, 2/125

Kur'ân'da geçen "ahdettik" lafzının "vahyettik" şeklinde anlamlandırılması, ahdin yol ve yöntemini belirtmesi bakımından doğrudur. Zaten Allah insanlara gönderdiği peygamberleriyle iletişimi, "vahy" yoluyla kurmakta ve onlara bu yöntemle ayetlerini iletmektedir. "Allah insanla, ancak ansızın gelen bir ilham aracılığıyla yahut bir perde arkasından vahyedilmesini dilediği şeyi kendi izniyle vahyeden bir peygamber göndermek suretiyle konuşur. Allah şüphesiz yücedir ve hikmet sahibidir."¹⁹

Kur'ân'da ahid lafzı anlaşma veya vaad anlamlarına geldiği gibi aynı zamanda 'süre' ve 'zaman' anlamına da gelmektedir.²⁰ Ahdin zaman anlamında kullanılması Hz. Musa kıssasında şöyle anlatılır: "...Bunun üzerine Musa öfke ve üzüntüyle kavmin yanına döndü ve onlara: Ey kavmim! Diye çıktı, Rabbiniz size güzel bir söz vermemiş miydi? Peki bu sözün gerçekleşmesi size çok mu uzak göründü? Yoksa Rabbiniz gazabına uğramanıza mı karar verildi? Ki, bana verdiğiniz sözden döndünüz."²¹ Burada geçen ahid lafzı zaman manasında kullanılmıştır. Lakin ahid, her ne kadar zaman anlamında kullanılmışsa da içinde güzel bir vaadin bulunduğu bir sözleşmeyi de kastetmektedir.

Ahid lafzının anlamları incelendiğinde ne kadar kapsamlı olduğu onun manevî ve ahlaki değerlere sahip olduğundandır. Ahid lafzının, gerek Allah (cc) ile insanlar arasında gerek Allah (cc) ile peygamberler arasında gerekse insanların kendi aralarında gerçekleşen söz alıp verme anlamı itibariyle incelendiğinde manevi ve ahlâkî yönünün ne kadar ağır bastığı görülmektedir. Bu konular çalışmanın ileriki bölümlerinde detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.2. Misâk

Misâk, yeminle pekiştirilerek sağlaştırılan sözdür ve ahidden daha kuvvetli ve sağlamdır.²² Diğer taraftan Türkçe'de kullanılan "vesika" kelimesi de aynı kökten gelmektedir. "Visak" ve "Vesak", aynı fiilden türemiş iki isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisiyle tevsik olunan, yani güçlendirilen, vesikalandırılan şey anlamına

¹⁹ Şura, 42/51

²⁰ Bkz; Ebû Kasım ez-Zemahşerî, *Esâsü'l Belâga*, (Tahk: Mahmut, Abdurrahim), Beyrut, 1982, I, 682; Muhammed, Esed, *Kur'ân Mesajı Meal Tefsir*, (Çev: Koytak, Cahit ve Ertürk, Ahmet), İstanbul, İşaret Yay., 3. Baskı, 1997, 635

²¹ Taha, 20/86

²² Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsir*, I, 68

gelmektedir. Günümüz diplomasi dilinde, özellikle Araplarda antlaşma ve paktları ifade etmek için de misâk ifadesi kullanılır.²³

Misâk, ahd kavramıyla ya da birlikte kullanıldığında yakın bir anlam ihtiva eden, söz vermek, söz almak, emir, yemin, taahhüt, sadakat göstermek ve sorumluluk yüklenmek vb. anlamlara gelmektedir.²⁴

Dini terim olarak misak, yeminle pekiştirilmiş ve güçlendirilmiş bir sözdür. Diğer taraftan Allah ile insanlar arasında gerçekleşen ilk mukaveleyi ifade etmek içinde misak kullanılmaktadır. Allah, İsrailoğulları'yla yaptığı sözleşmeleri zikrederken birçok ayette 'misak' kavramını kullanmaktadır. *"Ve bir zaman, ey İsrailoğulları, sizden bu konuda kesin Misak almıştık. Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, akraba ve ebeveyninize, yetimlere ve fakirlere iyilikte bulunacaksınız, bütün insanlarla güzellikle konuşacaksınız, namazlarınızda dikkatli ve devamlı olacaksınız ve karşılıksız yardımda bulunacaksınız. Ama bir kaçınız dışında misakinizi bozdunuz. Zaten siz inatçı ve isyankâr bir toplumsunuz."* Ardından, *"birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair sizden kesin bir misâk almıştık. Siz de kabul etmişsiniz, şimdi de buna şahitlik ediyorsunuz."*²⁵

Buradaki misâk kavramı ilâhî bilgilere dayanan ve hükümlerin net bir biçimde anlaşıldığı ahid ve sözleşmeleri kapsamaktadır. Yani misâk ilâhî vahye dayanan ve insanın dünya hayatındaki sözleşmelerini kapsamaktadır.

Misâk lafzı, Allah, Peygamberler ve diğer insanlarla yapılan sözleşmeleri ifade etmek için de kullanılmaktadır. Bu anlaşmaların hükümleri insanın yüklenmiş olduğu sorumluluklarını oluşturur. Bu anlaşmalar bazen ahd bazen de misâk kavramları kullanılarak ifade edilmektedir. Bazen de her iki kavram birlikte kullanılır. *"Onlar ki, Allah ile olan misaklarına sadakat gösterirler ve misâklarını asla bozmazlar. Ve onlar ki, Allah'ın sıkı tutulmasını buyurduğu ahidlerini tutarlar. Rablerine karşı son derece saygılı ve duyarlı davranır ve o kötü hesaptan korkarlar."*²⁶

²³ Ahmet Öz, *Kur'ân'da Ahid ve Ahde Vefa*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1999, 14.

²⁴ Muhibbüddin Ebu'l-Feyz es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyinî el-Vâsîtî ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Kuveyt, 1970, VIII, 455

²⁵ Bakara, 2/83-84

²⁶ Ra'd, 13/20-21

Misâk yani yeminle pekiştirilmiş olan anlaşmalar, kişinin Allah'a olan imanından dolayı bütün sorumlulukları kapsayan genel bir kavramdır. Bu sorumluluklar, insanlar arasındaki ilişkilerden meydana gelen bütün bağları ve Müslümanlar arasındaki maddî ve manevî bağların tümünü kapsamaktadır. Allah'ın sıkı tutulmasını istediği ahidler en geniş anlamıyla insanın tüm yaratılmış alemin bağlı olduğu amaç ve gayesinin farkında olup buna karşı sorumlu davranması yönündeki manevî sorumluluğu ve tüm mahlukata karşı sevgi ve merhametle davranması için ahlaki sorumluluğu içerir.²⁷

Dini bir niteliğe sahip olan misâk kavramı, kapsamı oldukça geniş olan sözleşmeleri ifade etmektedir. Allah'ın Peygamberler aracılığıyla insanlara ulaştırmak istediği mesajları, insanların Allah'a karşı verdikleri misâk gereği kabul edip emir ve yasaklarına riayet gösterip bu hükümleri yaşamalarını gösteren bir anlaşmadır.²⁸

Ahd ve misâk, Allah ile insanlar arasında yapılan ilk sözleşmedir. Ahd ve misâk bağlamında yapılan bu sözleşme yalnızca Müslümanlar ile yapılmış bir sözleşme değildir. İnsanların tümünü kapsayan bir şahitlik anlaşmasıdır.²⁹ Bu nedenle Allah insanoğlu ile yapmış olduğu bu sözleşmeyi Kâlûbelâ'da insanı kendisine şahit tutarak yapmıştır. Bu ahidleşme sadece ruhlar âleminde olup bitmiş bir sözleşme değildir. Dünya hayatında devam eden ve kıyamete kadar hükmünü sürdüren bir bağlılık anlaşmasıdır. Dolayısıyla yalnızca Allah'ı birleyip ve yalnızca O'na kulluk etme sözü insanın bütün hayatını kapsayan bir sorumluluktur.

1.3. Ahd ve Misâk ile Anlam Yakınlığı Olan Kavramlar

1.3.1. Akid

Akid, Arapça bir kelime olup "a-ka-de" fiil kökünden gelir. Bir şeyi, başka bir şeye sağlam bir şekilde bağladı, demektir.³⁰ Bir şeyin köşelerini bir araya getirmek, ipi bağlamak gibi anlamlarına gelen bu kavram daha sonra istiare yoluyla, satış akdi veya sözleşme akdi olarak kullanılmıştır. Düğümlemek, sağlamlaştırılmış sözleşme, ahdetmek ve alış-veriş sözleşmesi anlamlarına gelmektedir.³¹

²⁷ Esed, *Kur'ân Mesajı*, 491

²⁸ Salime Leyla Gürkan, "*Misâk*", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 1995, 172

²⁹ Kerimoğlu, *Kelimeler ve Kavramlar*, 32

³⁰ Zeynuddin Muhammed bin Ebubekir b. Abdulkâdir er-Râzî, *Muhtârü's-Sihâh*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, H. 1408/1967, 553

³¹ İsfahanî, *Müfredât*, 714

Akid kavramının çoğulu ‘ukud’dur. Akid, lügatte bağlanmak manasındadır. İpi sağlam bir şekilde düğümlemektir. Verilen sağlam söz veya ahid demektir. Bu ipin düğümlemesi, bir toplulukta anlaşma yapıldığı zaman, ipleri bağlamaları ve sağlam bir şekilde düğümlemeleridir. Yani aralarında yaptıkları anlaşmaları sağlam bir şekilde yapmaları anlamında kullanılır.³²

Bir şeyi sıkıca bağlamak olan akid, Kur’ân’da farklı şekillerde kullanılmıştır. Örneğin; “kendileriyle yeminleştığınız kimseler,”³³ “kendinizi bağladığınız yeminler,”³⁴ “akdedilen nikah,”³⁵ ve düğüm bağlamak anlamlarında kullanılmaktadır. Nitekim “Siz ey imana ermiş olanlar, antlaşmalarınıza (akidlerinize) sadık olun!”³⁶ Bu akid insanın Allah’a karşı olan sözünü taşıyan imanı, kişinin kendisiyle olan ahidini temsil eden fitrat ve vicdanını ve kişinin diğer insanlarla karşılıklı olarak yapmış olduğu tüm anlaşmalarıdır.³⁷

Akid kelimesinden türemiş olan İ’tekade; inanmak, tasdik etmek, kalbini bağlamak, Te-a-kade; ahidleşmek, anlaşmak, ukud, kontrat, sözleşme,³⁸ Akdü’n-nikah (nikah akdi), akdü’l-mülkiye (tapu senedi), ukde, pelteklik, kekemelik vb. anlamlara gelmektedir.³⁹

Akid kelimesinin, terim anlamı; taraflarca kararlaştırılıp üzerinde anlaşmaya varılan şeylerdir.⁴⁰ Ayrıca akid bir şeyi bütün yönleriyle bir araya getirmektir. Kalın ipler gibi sert cisimlerin düğümlemesinde ve binanın temelinin atılmasında da akid tabiri kullanılır.⁴¹

Bu bağlamda akid, bir kimsenin bir sorumluluğu üstlenerek ya da bir başkasına yükleyerek, kendisini ya da bir diğerini bağlamasına ya da karşılıklı olarak birbirlerini bağlamalarına denilmektedir.

³² Sâbûnî, *Safvetü’l-Tefâsir*, II, 63

³³ Nisa, 4/33

³⁴ Maide, 5/89

³⁵ Bakara, 2/235

³⁶ Maide, 5/1

³⁷ Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’ân Gereçeli Meal Tefsir*, İstanbul Düşün Yay., 2008, 189

³⁸ Cevherî, *es-Sihâh*, I, 507.

³⁹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, III, 296

⁴⁰ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, II, 297

⁴¹ İsfahanî, *Müfredât*, 714

1.3.2. Ahidleşme

Ahidleşme, taraflar arasında geçerliliğini koruyan, birden fazla kişinin ya da toplulukların karşılıklı yaptıkları sözleşmeler için kullanılan bir kavramdır. Bir insanın kendi nefesine verdiği söze ahid olarak isimlendirebiliriz. Fakat bu söz ahidleşme sayılmaz. Ahidleşme, iki taraf ya da taraflar arasındaki karşılıklı yapılan anlaşmaları kapsar. Ahidleşme, yapılan karşılıklı sözleşmeler gereği iki tarafa da karşılıklı olarak sorumluluklar yüklemektedir. Bu nedenle tüm ahidleşmeler ahd kapsamaktadır. Dolayısıyla karşılıklı sorumluluklar doğurur.⁴² Bu sorumluluklar, güven ve ahde vefa gibi ahlaki ilkeleri taşımaktadır.

Bu bakımdan taraflar arasında karşılıklı yapılan “Ahde” ahidleşme (muahede) denir. Günümüz sözlükleri incelendiğinde, Arapça’dan Türkçe’ye ahid olarak çevrilen ahidleşme “*herhangi bir şeyi yapmak için kişinin kendi kendisine söz vermesi ya da o işi kendisinin üzerine alması*”⁴³ anlamında kullanılmaktadır. Aynı zamanda ahidleşme kavramından taraflar arasında geçerli olan sorumlulukların gizli veya açık bir şekilde var olmasıdır.

Bu bakımdan ahidleşme, insan ile Allah arasındaki sözleşmeye bir değer katmaktadır. Bu konuda ahdin bir tarafında Yüce Allah’ın bulunması önemli bir husustur. Çünkü Allah verdiği her ahdi yerine getirendir. Fakat sözleşmenin diğer tarafındaki insanoğlu için bu durum her zaman söz konusu olamaz. Bundan dolayı Yüce Allah, insanlardan ahidlerini yerine getirmeleri konusunda sürekli uyarı yapmaktadır. Bu uyarılar bazen tehdit niteliğinde gerçekleşmektedir. Çünkü Allah katında ahde sadakat, imanın bir gereğidir. Ahde sadakat göstermemek ise küfürdür ve bunun sonu hüsrandır.

1.3.3. Yemin

Yemin, “y-m-n” kökünden gelmektedir. Çoğulu “eymün” veya “eyman”dır. Bu kavramın aslı ‘sağ el’ demektir.⁴⁴ Yemin lügatte, kuvvet anlamına gelmektedir. Yani Allah’ı anmak ya da şahit tutmak üzere iki tarafın birini kuvvetlendirmesidir. Yeminin birkaç çeşidi bulunmaktadır. Bunlar:

⁴² Toshihiko İzutsu, *Kur’ân’da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar*, (Çev: Ayaz, Selahattin), İstanbul, Pınar Yayınları, 2017, 158

⁴³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969, 17

⁴⁴ İsfahanî, *Müfredât*, 1197

1-Yemini Gamus, geçmişte bir işin yapılıp yapılmamış olması adına yalan yere yemin etmektir.

2-Yemini Lağv, bir şeyin öyle olduğunu zannederek yemin etmesi. Bu yemin kişinin kalbini bağlamadığı bir yemindir. Ağız alışkanlığından kaynaklanan yemindir.

3-Yemini Mün'akıde, gelecek zamanda bir şeyi yapıp yapmama konusunda yapılan yemindir.⁴⁵

Yemin kavramı, sağ el, bereket, güzel yer, kuvvet, ahd ve misâk gibi Kur'ân'da çokça zikredilen kavramlardan biridir. Terim anlam olarak ise, bir haberi kuvvetlendirmek için Allah'ı şahit tutarak, eşinden boşanma ya da bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmak adına vb. işleri yerine getirmek için yaptığı eyleme denir.⁴⁶

Yemin, insanlar ve kültürler arasındaki iletişimde insanların birbirine olan güvenini artırır. Bundan dolayı yeminler, toplumlarda nesnelere kutsallığına ve önemine dikkat çekmek değil, aynı zamanda gönderilmek istenen mesajlara güven duygusunu sağlamak ve onun önemini ortaya koymak için kullanılmaktadır.

Yemin lafzının kökünden hareketle, karşılıklı söz verme ve ahidleşme esasına dayanmaktadır. Allah'ın misakı ve ahdi anlamına gelen yemin, kişinin yemini sırasında karşıya güven vermek için bütün iyi niyetini kullanarak yapmasıdır. Bu eylemi yapan insan, yeminine sadık kalmak zorundadır. Çünkü misak yeminle pekiştirilen şeydir. Dolayısıyla yeminini bozan ahd ve misâkını da bozmuş sayılır. Bu kişiler Allah'ın merhametinden ve rahmetinden uzaktırlar.⁴⁷

1.4. Ahd, Misâk, Akid ve Yemin Kavramlarının Birbirleriyle Olan İlişkisi

Bu kavramlar genel olarak incelendiğinde müfessirler ve dilbilimciler tarafından birbirleriyle anlam ilişkisi olan eşanlamlı kavramlar olarak kabul edildiği görülmektedir. Nitekim, “*Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin...*”⁴⁸ ayetinde geçen ve “sözleşmeler” diye meâli verilen ukud, akd (akid) kelimesinin çoğuludur.

⁴⁵ Şerif Cürcânî, *Terimler Sözlüğü*, 253

⁴⁶ Ertuğrul Boynukalın, “*Yemin*” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara, TDV Yayınları, 2013, 43

⁴⁷ Nazif Şahinoğlu, “*Yemin*” *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, MEB Yayınları, 1986, 384

⁴⁸ Maide 5/1

Ayrıca ayette geçen emrin Allah ile yapılan sözleşmeye işaret ettiği kabul görülmektedir.⁴⁹ Diğer taraftan bu kavramlar bazı yönleriyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Eğer böyle olmasaydı Yüce Allah bu kavramları ayrı ayrı zikretmez ya da Arap toplumları da bu kavramları farklı bir şekilde kullanmazlardı.⁵⁰

Ahd, bütün şartlarda ve durumlarda yapılan anlaşmanın sorumluluğunun yerine getirilmesi gereken mecburi bir söz iken, akid ise, bütün bu sorumlulukları sağlam bir bağlılıkla kabul etmektir. Yani akid, bir şeyi bir şeye sağlam ve sıkı bir şekilde bağlamaktır. Mecbur kılma olan ahd, akid'e bu mecburiyeti sağlam bir şekilde kabul ettirmektedir.⁵¹

Misâk, yemin ve benzeri şeylerle pekiştirilmiş ahidlerdir. Yani, güvenmek, sağlam bir şekilde bağlanmak ve sözü güvence altına almak vb. anlamları taşıyan sözleşmedir. Yani misâk bir akid ve anlaşmadır. Anlaşma gereği verilen ve yerine getirilmesi gereken sorumluluk taşıyan yeminle pekiştirilmiş kuvvetli bir ahddir. Nitekim akid'in düğümüyle düğümlenirken, misâk'ın bağıyla bağlanılır.⁵²

Misâk; ona bağlı bir vaad, yeminle pekiştirilmiş, yapılan ve yerine getirilmesi gereken anlaşma anlamına gelen (akid) demektir. Bu da bir çeşit, anlaşmayı ve yerine getirilmesi gereken bir sözü sağlam bir bağla bağlamak gibidir. Kısaca misâk, vaad ve yemin ile pekiştirilmiş anlaşma anlamındadır.

Türkçede, sağlamaştırılmış, güvence altına alınmış ve belgelenmiş anlamına gelen 'tevsik yapma' ve belge, kanıt anlamına gelen 'vesika' kelimeleri aynı kökten türemiştir. Ayrıca aynı kökten türeyen sika, itibar etmek, güvenmek, güvenilir anlamlarına gelmektedir. 'Vüska' ise sağlam ve güvenilir anlamlarına gelmektedir.

Yemin ise, ahd ve misak anlamına alındığında, yaradılıştan gelen bir misak ve ahidlerde yer alanlar yeminlerine sadakat gösterenlerdir. Allah'ın istemiş olduğu özellikleri sahip bir bireyle yapılan yemin, kişinin tüm samimiyetiyle gerçekleştirdiği bir sadakat ahdidir. Allah'ın istemiş olduğu bir şahsiyete sahip olmak kişinin ettiği tüm

⁴⁹ Bkz, İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, III, 298; Cevherî, *es-Sihâh*, I, 513

⁵⁰ Şamil, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Şamil Yayınları, 1990, IV, 216

⁵¹ Fahrüddîn er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)*, (Trc: Yıldırım, Suat ve diğerleri), İstanbul, Huzur Yayınevi, 1991, III, 518

⁵² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, X, 371

yeminleri koruması ve o üstlenmiş olduğu sorumluluğu yerine getirmesi gerekir. Çünkü Allah, ahbine sadık olanları kâmil ve erdemli bir insan olarak görmektedir.

Ahid lafzı, umumi bir lafız olup, Allah'ın insanlara din kıldığı şeyleri kapsadığı gibi, insanlar arası akidleri, yeminleri, nezirleri ve her türlü karşılıklı kabullenmeleri, sözleşmeleri kapsamaktadır.⁵³

Ahid kavramı, Kur'ân'da farklı disiplinleri ilgilendirdiği için daha kapsamlı bir kullanım alanına sahiptir. Bu bağlamda Ahid; ekonomik, sosyal, dinî ve siyasî sözleşmeleri ilgilendiren konuları kapsamaktadır. Allah, misakında sadık olanlara önem verdiği gibi ahde vefa gösterene de büyük bir önem vermektedir. Çünkü ahid ve misâk bağlamında, toplumların en çok ihtiyaç duyduğu, güven ve sadakat prensibini toplumun kalbine yerleştirmeye çalışır.

Bu bakımdan yukarıda ifade etmeye çalıştığımız bütün bu kavramlar birbirlerini tamamlayan, birbirleriyle anlam yakınlığı taşıyan, toplumda insanın hayatını dinî, siyasî ve sosyal hayatını en iyi şekilde düzenleyen ve birbirlerini tamamlayan Kur'ânî kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.5. Kur'ân Perspektifinde Ahid ve Misâk

Kur'ânî bir terim olan ahid ve misâk kavramları, Yüce Allah'ın insanoğluya yaptığı ilahi taahhüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramların terim anlamlarını ve tasniflerini çalışmamızın kavramsal bölümünde incelemeye çalıştık.

Yüce Allah, Kur'ân'da bu kavramları farklı türevleriyle birlikte kullanmaktadır. Kur'ân ayetlerini incelediğimizde “ahid” kavramının çeşitli anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de “ahid” lafzı, 36 farklı ayette “عَهْدٌ” kavramı “Allah'ın ahdi, antlaşma, yemin, Allah ile yapılan sözleşme ve Allah'a karşı taahhütlerine sadık kalanlar” gibi anlamlarda mastar olarak geçmektedir.⁵⁴ 4 farklı ayette “عَاهِدْتُمْ” kavramı “andlaşma yapılan kimseler ve sözleşme yaparak pekiştirilen yemin” anlamında kullanılmıştır.⁵⁵ Aslında bu ayetteki “ahid” tüm sözleşmeleri kapsar niteliktedir. 4 farklı

⁵³ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul, Eser Neşriyat, 1979, VIII, 1547

⁵⁴ Bkz, Nahl, 16/91, 95; Ra'd, 13/20, 25; Müminun, 23/8; Enam, 6/152; Bakara, 2/27, 40, 80, 100, 124, 177; Enfal, 8/56; A'raf, 7/102; Tevbe, 9/4, 7, 12, 111; Ahzab, 33/15; Al-i İmran, 3/76, 77; Meâric, 70/32 İsrâ, 17/34; Meryem, 19/78, 87; Taha, 20/86

⁵⁵ Bkz, Nahl, 16/91; Tevbe, 9/1, 4, 7

ayette “عَاهَدُوا” “Allah’a karşı verilen söz”, anlamında⁵⁶, 3 farklı ayette “عَهْدٌ” “yapılan sözleşme” genellikle Allah’ın peygamberler ile yaptığı sözleşme, anlamında⁵⁷, 2 farklı ayette “عَهْدِنَا” “sözleşme yaptık” anlamında⁵⁸, 2 farklı ayette “عَاهَدَ” “yemin ve bağlılık sözü” anlamında⁵⁹, 1 ayette mazi fiil olarak, “عَاهَدْتِ” “anlaşma yaptın” yani diğer insanlarla yapılan antlaşma anlamında⁶⁰, 1 diğer ayette ise muzari fiil olarak kullanılan, “أَلَمْ أَعْهَدْ” “sözleşme yapmadım mı?”⁶¹ anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz. Aslında Yüce Allah, bu kavramla insanla Allah ilişkisini, insanla insan ilişkisini yapılan ahidleşmeler üzerine temellendirmek istemektedir.

Bir diğer Kur’ânî kavram olan Misâk kavramı ise, Kur’ân’ın ayetleri incelendiğinde farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Nitekim bu kavram isim olarak 23 farklı ayette “مِيثَاقٌ” “taahhüt, kesin bir söz almak, sağlam bir söz, teminat, antlaşma, Allah’a karşı verilen kesin taahhüt gibi anlamlarda⁶², 2 farklı ayette mastar şeklinde, “مَوْثِقٌ” “Allah adına yemin ederek söz verme ve Allah’ı şahit tutarak söz vermek” anlamında⁶³, 2 farklı ayette isim olarak “وِثَاقٌ” “sağlam bir şekilde bağlamak” anlamında⁶⁴, 2 farklı ayette sıfat olarak geçen “وُثِّقَ” “sağlam bir kulp, hiçbir zaman kopmayan mesned ve sağlam bir dayanak” gibi anlamlarda⁶⁵, 1 ayette mazi fiil olarak “وَأَتَقَ” “biat sözü ve Allah’a karşı altına girdiğiniz kesin taahhüt” anlamında⁶⁶, 1 ayette ise, muzari fiil olarak “يُوثِقُ” “bağlanmak veya sağlam bir bağ” anlamında⁶⁷ kullanıldığını görmekteyiz.

Misak kavramı, aslında Allah’ın kendisini tanıma ve bilme yetisini insanoğlunun fitratına yerleştirmesidir. Yani, Allah’ın insana akıl vermesi bir misak ve fitrat yemini demektir.

⁵⁶ Bkz, Bakara, 2/100, 177; Ahzab, 33/15, 23

⁵⁷ Bkz, Zuhuruf, 43/49; A’raf, 7/134; Al-i İmran, 3/183

⁵⁸ Bkz, Bakara, 2/125; Taha, 20/115

⁵⁹ Bkz, Tevbe, 9/75; Fetih, 48/10

⁶⁰ Enfal, 8/56

⁶¹ Yasin, 36/60.

⁶² Bkz, Al-i İmran, 3/81, 187; Bakara, 2/27, 63, 83, 84, 93; Hadid, 57/8; Nisa, 4/21, 90, 92, 154, 155; Mâide, 5/7, 12, 13, 14, 70; Ra’d, 13/20, 25; A’raf, 7/169; Enfal, 8/72; Ahzab, 33/7

⁶³ Yusuf, 12/66-80.

⁶⁴ Bkz, Fecr, 89/26; Muhammed, 47/4

⁶⁵ Bkz, Lokman, 31/22; Bakara, 2/256

⁶⁶ Mâide, 5/7

⁶⁷ Fecr, 89/26

1.5.1. Allah'ın Bütün Ademoğlundan Ahd ve Misâk Alması

Allah ile insan arasındaki ahid gerek mahiyeti ve durumu bakımından gerekse de taraflardan birinin Allah (cc) olması sebebiyle ahde yüksek bir anlam katmaktadır. Buradaki en önemli hususlardan biri, ahdin önemli bir yanını oluşturan Yüce Allah'ın vaadinden asla dönmediği ve vaadinin kesin olduğu gerçeğidir. Fakat ahdin diğer yanını oluşturan insanın, vaadinden caymaması hususunda kesinlik yoktur.

Allah'ın insana yüklemiş olduğu imanın en önemli ilkesi, yaratıcısının varlığını kabul edip ve birliğini şahadet ederek kabul etmesidir. Bu ilke Allah ile yapılan ahdin bir gereğidir. Yani insanoğlunun dünya hayatında yalnızca Allah'a kulluk ve itaat etmesidir. İnsanın bu sorumluluğunu idrak etmesi ve yerine getirmesi için Allah (cc) insanla bu şekilde ahidleşmiştir. Bu ahidleşme ile ilgili ayetlerde Yüce Allah bu ilahi ahdi şöyle ifade edilmektedir: *“Rabbin Ademoğullarından (onların sırtlarından) zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkındaki şu sözleşmeye şahit tutmuştu: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Elbette öyle, şahitlik ederiz. Dediler. Böyle yaptık ki Kıyamet gününde, bizim bundan haberimiz yoktu, demeyesiniz.”*⁶⁸

Bütün insanlardan Allah'n ahid almış olması; bu ayete göre, bütün insanlar için bir hüccet ve ispat olacak olan bir husus niteliği taşımaktadır. Bu ayetin yorumunda müfessirler iki görüşü ortaya koymaktadır.

Birinci görüş şu şekildedir: Allah (cc), Hz. Adem'i (a.s.) yaratınca onun zürriyetini sırtından çıkardı. Onlar zerreler halindeydi. Onlardan, kendisinin Rableri olduğuna kanıt kesin bir söz aldı. Onlar da bunu ikrar ederek şahitlik ettiler.⁶⁹ Bu anlam, Hz. Peygamber (s.a.v.)' den birçok kez rivayet edilmiştir.

Ebu Hureyre'den (r.a) gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir: *“Allah (cc), Hz. Adem'i yarattığı zaman, onun sırtını sıvazladı ve sırtından, kıyamet gününe kadar, onun soyundan gelecek olan her can düştü.”*⁷⁰ Bir başka rivayette ise, Mukâtil şöyle demiştir: *“Allah (cc), Hz. Adem'in sırtının sağ tarafını sıvazladı. Bunun üzerine oradan, zerreler gibi hareket eden beyaz bir zürriyet çıktı. Sonra onun sırtının sol tarafını sıvazladı. Bunun üzerine oradan da, zerreler gibi (toz*

⁶⁸ A'raf, 7/172

⁶⁹ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, III, 359

⁷⁰ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *Sünenu't-Tirmizî*, Dâru'l-Marife, Beyrût, 2002/1423, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 8.

zerrecikleri gibi), siyah bir zürriyet çıktı. Bundan sonra da: ‘Ey Adem, işte bunlar senin soyun’ diye buyurdu. Bu görüşü savunan müfessirler arasında Said İbn el-Müseyyeb, Dahhak, Kelbi, İkrime ve Said İbn Cübeyr yer almaktadır.⁷¹

Akli izahları ve tefekkürü öne çıkaran ikinci görüş ise şöyledir: Allah zürriyetleri, babalarının sulbünden çıkarmıştır, yani bahsi geçen çocuklardır. O çocuklar, nutfe halinde iken Allah onları babalarının sulbünden çıkarıp, annelerinin rahmine yerleştirdi. Anne rahminde önce ‘alaka’ sonra ‘mudğa’ sonrasında ise, mükemmel bir canlı olan bir insan haline getirdi. Daha sonra Allah, insanlara kendisinin birliğine ve yaratmasının en güzel şekilde olduğuna dair deliller ile onları kendilerine şahit tuttu. Bu şahitlik ile insanlar dil ile etmeseler bile, hal ile şahitlik etmiş olurlar.⁷²

Bu ahidleşme bir temsil ve hayal ettirme kabilindedir. Yani, Yüce Allah, insanlara ilahlığını ve birliğini gösteren delilleri onlara göstermiştir. Allah’ın, onlara lütfettiği ve hakla batılı birbirinden ayırt edici güç olarak akılları ve basiretleri buna şahitlik etti. Allah, burada onları kendi aleyhlerine şahit tutmuş oldu ve onlara: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” dedi. Onlar da: “Evet, sen bizim Rabbimizsin” diye cevap verdiler. Bu diyalog temsili olup, anlaşılması güç bir olgunun insanın hayalinde canlandırmasıdır. Burada Allah insanların önüne yegâne Rablerinin kendisinin olduğuna dair deliller ortaya koyduğu, insanın da bu delillerle doğru ile yanlış ayırt etmesi için Allah tarafından insana verilen akıl ve basiret ile buna şahitlik etmesidir. Yani bu ayette ilahi sözleşmenin sembolik olarak ifade edilmesidir.

İnsan fitratında var olan imanın sembolik dille ifade edilmesinin göstergesidir. Gerek Kur’ân’da gerek Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadislerinde gerekse Arap dilinde bu temsili dilin kullanımı yaygın bir şekilde görülmektedir. Bu görüşü, Ebû Hayyân el-Endelüsî (ö. 745/1344 ve Ebüssuûd Efendi (ö. 982/1574) gibi âlimler benimseyip tercih etmişlerdir.⁷³

⁷¹ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu’l-Gayb)*, XI, 137

⁷² Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu’l-Gayb)*, XI, 140

⁷³ Bkz; Ebu’l Kâsım Cârullah Mahmûd b.Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Gavâmidü’t- Tenzîl ve Uyûni’l-Ekâvîl fî Vucûhi’t Te’vîl*, (Editör: Murat Sülün), İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., 2017, II, 1034; Sâbûnî, *Safvetü’t-Tefâsîr*, III, 360; Seyyid Kutup, *Fî Zilâl-il Kur’ân*, (Çev: Uçan, Salih ve diğerleri), İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1991, VI, 309

Bu ayete tasavvufî tarafından bakıldığında; Yüce Allah ruhlardan kendisinin birliğini ikrar etmek ve kendisini tanımak konusunda insanlardan iki defa söz almıştır. İlki insanların zuhurundan önce ikincisi ise, insanların zuhurundan sonradır. Burada ilkin Allah (cc), ruhlarla kendisinin birliğini tanımaları hususunda ilahi bir ahid yapmış, sonrasında ise, insanların kulluk bilinçlerinin farkına varmaları ve ahlaklı eylemlerini yerine getirmeleri için ilahi ahdi yenilemiştir. Bu iki sözleşmeden ilki insanoğlunun kaderinin yazılmasından önce alınmış bir ahittir, ikincisi insanın maddî âlemde ortaya çıkmasından sonra nefislerden alınmış ilahi bir ahid niteliğindedir.⁷⁴

İbn Kayyim'a göre bu ayeti en güzel şekilde yorumlayan hiç şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v)'dir. Zira bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v) "*Her doğan insan fitrat üzere doğmaktadır. Onu Yahudi ve Hıristiyan yapan ana ve babasıdır*"⁷⁵ buyurmuştur. Ayette belirtilen Allah'ın insandan aldığı söz, insanı kendi nefisine karşı şahid tutması ve insanın bu ahdi kabulü yaratıldığı fitratın kendisidir. Çünkü Allah, bu ilahi ahdi insanoğluna karşı delil olarak ileri sürecektir. Yüce Allah (cc), insanın bilmediği ya da hatırlayamadığı bir sözleşmeyi delil olarak kullanmaz.⁷⁶

Kur'ân'ın genel üslubu olarak bu ayete baktığımızda, Allah insanlara karşı kendilerini yoktan var eden ve ona en güzel şekli veren Rablerini tanımalarını ve bu şahitlikleriyle sadece kendisine ibadet etmeyi ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarını istemektedir.

Allah (cc) insanları atalarının sırtındaki zerreciklerden yaratmış ve insanoğlunun fitratına kendisini bilmesi ve tanınması için akıl ve düşünce becerisini yerleştirilmiştir. Burada Allah'ın insanların fitratına kendisini tanıma duygusu ve yeteneğini yerleştirmesinin nedeni, "*biz bilmiyorduk, haberimiz yoktu*" diyerek Allah'a karşı bir mazeret öne sürmemeleri içindir. Allah'ın Rab olduğunun, insanın da kul olduğunun idrak edilmesi gereken bir hakikat olduğundan habersiz olduklarını söylememeleri içindir. Ayrıca atalarının Allah'a ortak koşmaları, kendilerinin de atalarından gördüklerini yaptıklarını ileri sürmemeleri ve kendilerinin Allah'ı tanıma duygularına

⁷⁴ İbn Acîbe el-Hasenî, *Bahrü'l Medûd Fî Tefsîri'l Kur'âni'l Mecîd*, (Terc: Dilaver Selvi), İstanbul, Semerkand Yay., 2012, III, 492

⁷⁵ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l-Buhârî*, Dârü İbn Hazm, Kâhire, 2008/1429, *Cenûiz*, 92.

⁷⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Bedâi'ut-Tefsîr*, (Terc: Ahmet, Ağırakça ve M.Emin Çimendağ), İstanbul, Polen Yay., 2011, II, 176

sahip olmadıkları için atalarının yolundan gittiklerini iddia ederek bahane uydurmamaları içindir.

Allah bu ahdin fitrî ve zarurî olduğunu herkesin bunu bildiğini bu şahitlik ile açıklamıştır. Bu insanın kıyamet günündeki mazereti için Allah'ın bir delilidir.⁷⁷ Asıl mesele şudur ki; bütün insanların Allah'a verdikleri ahid ve misâkı kıyamete kadar insanoğlunun üzerinde taşıyacağı bir sorumluluktur.

Bu sorumluluk aktardığımız gibi insanın yaşam boyu yaptığı tüm eylemlerinin karşılığını göreceği kıyamet günü, yaptığı yanlışların ve içine düştüğü gafletin sorumluluğunun kendisine ait olduğunu bilmesi ve Allah'a karşı bir bahane ileri sürmemesi için yapılan bir ilâhî sözleşmedir. Bu sözleşme Allah (cc) ile tüm insanlar arasında gerçekleşmiş bir olgudur.

1.5.2. Allah'ın Peygamberlerden Ahid ve Misâk Alması

Yüce Allah insan doğasına yaratıcısını bilme duygusunu ve kendisini tanıma yeteneğini yerleştirmiştir. Buna rağmen insanlardan bazıları dünya hayatında bu kabiliyete ters hareket edebilmektedir. Dolayısıyla Allah insanlara doğru yolu göstermek ve rehberlik edecek birçok peygamber göndermiştir. Bu peygamberler, insanları Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayı, yalnızca Allah'a kul olmaya davet etmek için görevlendirilmiştir. Nitekim *“Ve bir zaman biz bütün peygamberlerden sağlam taahhütler almıştık; Senden ve Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan onların hepsinden güçlü, sağlam bir taahhüt aldık ki, bu sadık kulları sadakatleri konusunda sorumlu kılsın. O inkâr yolunu seçenlere de acı veren bir azap hazırlamıştır.”*⁷⁸ Ayette de belirtildiği gibi Allah, Peygamberlerden risâlet görevi için ahid almıştır. Bütün Peygamberlerden alınan bu ahidın maksadı; Allah'ın insanlar için bir hidayet kaynağı olan mesajlarını, insanlara tebliğ yoluyla ulaştırma ve bir uyarıcı ve müjdeleyici niteliğini taşıyan kutsal görevlerini yerine getirmeleridir.⁷⁹

⁷⁷ Bkz; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988, III, 412; Cevziyye, *Bedâi'u't-Tefsîr*, II, 196; Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs Er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm*, (Thk: Muhammed, Esad), Riyad, V, 1612-1615; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l Beyân fî Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, (Tahk: Mahmûd Muhammed Şâkir, Ahmed Muhammed Şâkir), Kahire, Mektebetü İbn Teymiye, 2. Baskı, 1955-1969, X, 547

⁷⁸ Ahzab, 33/7-8.

⁷⁹ Esed, *Kur'an Mesajı*, 852.

İnsanlığa gönderilen peygamberlerin tümü birbirinin devamıdır. Çünkü peygamberlerin hepsi Allah tarafından gönderilmiş elçilerdir. Peygamberler aynı hakikati çağlarına ve şartlarına göre tebliğ etmişlerdir.⁸⁰

Yüce Allah akıllı bir varlık olarak yaratmış olduğu insanı çeşitli yetenek ve özelliklerle donatmıştır. Ancak insanın sahip olduğu bu sıfatlara rağmen Allah insanlara hak ve batılı ayırt etmeleri için Hz. Adem'den (a.s.) Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar pek çok elçi göndermiştir. Allah'ın insana bahsettiği sıfatlar ile insan önemli mesafeler kaydetse bile, insan sosyal ve manevî alanda tek başına fazla başarı elde edememiştir. Ruh ve anlam aleminde ilâhî bir yol göstericiden yoksun olan insan bir başına yani rehbersiz aydınlığa çıkamaz. Çünkü insanın önünde birçok yol mevcuttur. Bu yollardan insanın yaratılış amacına uygun olanı bulması yani, Hakk'a giden hakikat yolunu bulması ancak bir kılavuzla mümkündür.⁸¹

Allah'ın kullarına hak ve batılın hakikatini iletmesi için insanların arasından peygamberler göndermesi ve bu peygamberlerle ilahi bir sözleşme yapması risâlet görevinin yerine getirilmesi için bir hakikattir. Bu ilâhî sözleşmenin gereği Allah ile kulu arasındaki ilişki, insanlar arasından seçilen elçiler vasıtasıyla gerçekleşmektedir.⁸²

Yüce Allah, elçi olarak görevlendirdiği peygamberlerin gönlüne, ilk olarak kendi zatına ve sıfatlarına dair bilgileri yerleştirmiştir. Dünya hayatında insanların benimsedikleri inançları ve bu inançlar çerçevesinde sergiledikleri davranışlardan dolayı hesaba çekileceklerini haber vermek için peygamberler görevlendirmiştir. Diğer taraftan Allah, birey ve toplumun mutluluğu için dünya imtihanında uyulması gereken kuralları elçilerine öğretmiş ve bu bunları insanlara tebliğ etmelerini emretmiştir.⁸³

*“Ey elçi! Rabbinin sana indirdiklerini tebliğ et; sen onu tam yapmadığın sürece Rabbinin mesajını yaymamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Allah hakikati inkâr edenleri doğru yola iletmez.”*⁸⁴ Yüce Allah burada Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hitaben “sana indirilen bütün hakikatleri hiç kimsenin hatırına bakmadan ve hiç kimsenin eziyetinden korkmadan tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, sana indirdiğim

⁸⁰ Muhammed Abduh, *Tevhid Risalesi*, (Terc: Sabri Hizmetli), Ankara, Fecr Yayınları, 1986, 52

⁸¹ Hamdi Gündoğar, *Kur'an'da Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Özellikleri*, İstanbul, Ravza Yay., 1999, 11.

⁸² Ahmet Akbulut, *Nübüvvet Meselesi Üzerine*, Ankara, Birleşik Yayınları, 1992, 9-12.

⁸³ Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz ve İlyas Çelebi, *İslâm'da İman Esasları*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3.Baskı, 2017, 298

⁸⁴ Maide 5/67

vahyin tamamını tebliğ etmezsen peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun” demiştir.

Vahyin bir kısmını tebliğ edip kalan kısmını gizlemek bütünü bozar. Misalen bu durum namazın bazı farzlarını terk etmek gibi olur. Bu durum peygamberlik için Allah’ın verdiği ahdi bozmak olur. Yani peygamberlik emaneti ihlal edilmiş olur; bu ihlal olunca davet bozulur. Ayetin devamında tebliğ sürecinde insanlardan gelen eziyet korkusu Peygamberi dini tam olarak tebliğinden alıkoymaması için; Yüce Allah peygamberini güvencesi ve koruması altına aldığını belirtmiştir.⁸⁵

Fahrüddîn er-Râzî’nin (ö.606/1210) aktardığına göre Hasan el-Basrî (ö. 110/728) Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bu ayet nazil olmadan önce şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *“Allah beni peygamberlik vazifesi ile gönderdi. Ben ise buna gücüm yetmeyeceğinden korktum. Biliyordum ki, insanlar beni yalanlayacaklar, Yahudiler, Hristiyanlar ve Kureyşliler beni korkutacaklar. Fakat Allah bu ayeti indirince bütün korkularım yok oldu.”*⁸⁶

*“Elçi’ye düşen, tebliğden başka bir şey değildir. Açıkladıklarınızı da gizlediklerinizi de bilen Allah’tır”*⁸⁷ mealindeki bu ayetten de anlaşılacağı üzere peygamberin görevi yalnızca ilahi mesajı iletmektir. Benzer bir ayette ise Yüce Allah Hz. Peygamber’e (s.a.v.) hitaben şöyle buyurmaktadır; *“...sana düşen ancak mesajı tebliğ etmek ve duyurmaktır. Hesabı görmek ise bize aittir.”*⁸⁸ Bu ifade, Allah’ın emretmiş olduğu eylemin yerine getirilmesinin ne denli açık ve net bir şekilde olduğunun göstergesidir. Peygamberin üzerine düşen, görevini ahline sadık bir şekilde yerine getirmesidir. Bu konu da herhangi bir ihmalin mazeretinin olmadığını Allah net bir biçimde göstermektedir.⁸⁹

*“Azap iyice üzerlerine çöktüğünde, ey Musa seninle yaptığı ahidle (Peygamber olarak) bizim için Rabbine dua et. Bu azabı üzerimizden kaldırırsan, kesinlikle sana iman edeceğiz ve İsrailoğullarını seninle birlikte salıvereceğiz...”*⁹⁰ Bu ahid nübüvvet niteliğindedir. Buradaki anlam Allah’ın peygamberlerle açık bir şekilde ilahi bir

⁸⁵ Bkz; Hasenî, *Bahrü’l Medîd* II,738; Zamahşerî, *Keşşâf*, II, 500

⁸⁶ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu’l-Gayb)*, IX, 155

⁸⁷ Maide, 5/99

⁸⁸ Ra’d, 13/40

⁸⁹ Zamahşerî, *Keşşâf*, II, 556

⁹⁰ A’raf, 7/134

sözleşme yaptığını ortaya koymaktadır. Yani; Hz. Musa'nın (a.s.) kavminin dediği gibi Allah'ın sana ikram ettiği ahid hakkına talep ettiğimiz duayı yap.⁹¹

Peygamberlik ahdi üstlenilmiş zor bir görevdir. İlahi mesajı insanlara tebliğ etmek görevi yerine getirilirken, peygamberler birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu zorluklara karşı maddi ve manevi fedakârlığı yapmak ve gerekirse canını bile ortaya koyarak savaşması gerekir.⁹²

Peygamberlerin bu ahid gereği tebliğ görevinde zorluklara katlanması nitekim bir imtihandır. Burada Allah'a verilen ahidin yerine getirilmesi mücadelesi söz konusudur. Nitekim Yüce Allah kıyamet günü hem peygamberleri hem de kavimlerini sorguya alacaktır: *“Andolsun ki, kendilerine peygamber gönderilenleri de hesaba çekeceğiz, gönderilen peygamberleri de hesaba çekeceğiz.”*⁹³

1.5.3. Allah'ın Kitap Ehl-i'nden Ahid ve Misâk Alması

Hiç şüphesiz ki, Allah (cc) bütün insanlardan ve Peygamberlerden ahid aldığı gibi Kitap Ehlinden de ahd ve misâk almıştır. Tevrat'ta Yahudilerden, İncil'de Hıristiyanlardan ve Kur'ân'da ise Müslümanlardan ahid almıştır. Yüce Allah Kitap Ehlinden aldığı ahdi şöyle açıklamaktadır: *“Allah (geçmiş vahiylerin izleyicilerinden) peygamberler vasıtasıyla şu taahhüdü talep etti: ‘Eğer, vahyi ve hikmeti size bahsettikten sonra, halen sahip olduğunuz hakikati tasdik eden bir elçi size gelirse O'na inanmalı ve yardım etmelisiniz. Bu şarta dayalı ahdimi kabul ve tasdik eder misiniz?’ Onlar ‘kabul ederiz!’ dediler. Allah: ‘Öyleyse şahit olun, Ben de sizin şahidiniz olacağım. O halde, kimler bu taahhütten dönerse; işte onlar, gerçek fasıklardır!’.”*⁹⁴ Zemahşerî'ye göre buradaki ahd ve misak konusunda birden fazla yorum söz konusudur.

Birinci yorum; ifadeye zahiren bakıldığında, peygamberlerden alınan taahhüt anlamı çıkar.

İkinci yorum; burada sözün peygamberleri kaynak olarak göstermesi, aynen Allah'ın Ahdi veya Allah'ın Misâkı anlamlarında olduğu gibi, söz alınana bir gönderme

⁹¹ Zamahşerî, *Keşşâf*, II, 956

⁹² Süleyman Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat, 2002, XIII, 395

⁹³ A'raf, 7/6

⁹⁴ Al-i İmran, 3/81-82

biçiminde değil, tıpkı söz alanlara gönderme biçiminde olmasıdır. Yani Allah, elçilerinin ümmetlerinden önceden almış olduğu ahdi almasıdır.

Üçüncü yorum; peygamberlerin çocuklarından olan İsrailoğullarından alınan misakın kastedilmesidir.

Dördüncü yorum ise; burada kastedilen Ehl-i Kitap'tır. Zira İsrailoğulları her zaman peygamberliğe kendilerini layık görmüşlerdir. Peygamberlerin hep kendi kavimlerinden seçildiğini söylemektedirler. Bu ayeti "*Hani Allah kitap verilenlerden söz alarak...*" şeklinde Übeyy b. Ka'b ve İbn Mes'ud'un okuması bu yorumu destekler niteliktedir.⁹⁵

Ayette söz konusu olan ahid, ister peygamberlerden alınan taahhüt ister peygamberlerin ümmetlerinden aldıkları taahhüt olsun sonuçta peygamberden söz alınmışsa bile, onlar da ümmetlerine aktarmış ve peygamberler ümmetlerinden bu anlamda söz almışlardır. Yani peygamberler bu sözü ümmetleri adına Allah'a ahid vermişlerdir. Verilen bu ahid hem kendileri hem de kendilerine tabi olan ümmetleri adına verilmiştir. Burada Kitap Ehli olarak bilinen Hıristiyanlar ve Yahudiler dâhil bütün kitap verilen ümmetler kastedilmektedir.⁹⁶

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) önce gelen Peygamberlerin çoğu "Ahmed" adında bir Peygamberin geleceğini kendi ümmetlerine bildirmişlerdi. Bu hem eski hem de yeni Ahid'te haber verilmiştir. Kitab-ı Mukaddes'e tabi olanlardan, bu haberi gizlemeleri değil, onu insanlara anlatmaları istenmişti.⁹⁷ Bu konuyla ilgili Yüce Allah; "*Allah kendilerine geçmişte vahiy verilenlerden sağlam bir taahhüt almıştı. Onu insanlara açıklayın ve hiçbir şeyi gizlemeyin!*" Ama onlar bu taahhütlerini kulak arkasına attılar ve küçük bir kazançla değiştirdiler, ne kötü bir alış-verişti bu!"⁹⁸ buyurmaktadır.

Tefsirciler, Ehl-i Kitap'tan alınan sözün, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nebilğini kabul etmek olduğunu söylerler. Peygamberin peygamberliğini gizlemek, İslam'ın hak din olduğunu gizlemektir. Bu gizlemelerin amacı ne olursa olsun Allah buna müsaade etmemektedir. Ayrıca burada Müslümanlar da uyarılmaktadır. Az bir bedel karşılığı Kur'an'ın bir gerçeğini bile gizlerseniz, Allah'ın hükümlerini az bir bedel karşılığında

⁹⁵ Zamahşerî, *Keşşâf*, I, 986

⁹⁶ Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2012, I, 377

⁹⁷ Esed, *Kur'an Mesajı*, 129

⁹⁸ Al-i İmran, 3/187

satmış olursunuz.⁹⁹ Ayette Yahudilerden kuvvetle alınan ahidden bahsetmektedir. Yani Allah'ın onlara göndermiş olduğu Kitaptaki hükümleri insanlara mutlaka açıklayacaklarına, o hükümleri gizlemeyeceklerine dair alınmış sözdür.¹⁰⁰

1.5.4. Allah'ın İsrailoğulları'ndan Ahd ve Misâk Alması

Kur'ân perspektifinde Allah'ın ahd ve misak aldığı bir diğer grup ise İsrailoğulları'dır. Ayetler bağlamında bu konuya baktığımızda İsrailoğulları'ndan alınan söz Yüce Allah tarafından şöyle beyan edilmektedir: *“Bir zamanlar biz İsrâiloğulları'ndan, “Yalnız Allah'a kulluk edeceksiniz; ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin” diyerek söz almıştık. Sonra, içinizden küçük bir kesim dışında, sözünüzden döndünüz; hâlâ da sırt çevirmektesiniz.”*¹⁰¹

Bir sonraki ayetlerde de şöyle devam edilmektedir: *“O zaman, birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan sürmeyeceğinize dair kesin bir söz almıştık sizden, siz de kabul etmişsiniz ve şimdi de bu şahitlik ediyorsunuz. Buna rağmen yine sizlersiniz birbirinizi katleden ve kesinlikle yasaklanmış olduğu halde kendi halkınızdan bir kısmını yurtlarından süren, onlara karşı günahkarlık ve nefretle yarışıp yardımlaşan ve esir olarak ellerinize düştüklerinde onları ancak fidye alarak bırakan. Böyle yaparak, ilahi kelamın bir kısmına inanıyor diğer kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Öyleyse bilin ki, içinizden böyle yapanların karşılığı bu dünya hayatında zilletten ve Kıyamet Günü en acıklı azaba uğratılmaktan başka bir şey olmayacaktır. Zira Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.”*¹⁰²

Bu ayetler İsrailoğulları'nın Allah'a karşı yaptıkları sözleşmeleri beyan ettikten sonra onların ahidlerini bozduklarını ve işledikleri günahları, zulümlerini, fesatlıklarını ve taşkınlıklarını örneklerle sıralamaktadır. Zira onlar Tevrat'ta Allah'ın onlardan almış olduğu ahdi bozmuşlar ve böylece lanetlenmiş ve acıklı bir azaba müstahak olmuşlardır.¹⁰³

⁹⁹ Bkz; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, I, 458; Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 156; Zemahşerî, *Keşşâf*, I, 1158

¹⁰⁰ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, I, 466

¹⁰¹ Bakara, 2/83

¹⁰² Bakara, 2/84-85

¹⁰³ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir* I, 126

Burada Allah Kitap Ehlinden aldığı söze karşılık deliller sunmaktadır. Allah (cc), yukarıda zikredilen hükümleri uygulamayı kabul ettiklerini ve buna şahit olduklarını bildirmektedir. Fakat onlar, bu emirlere isyan etmiş ve ahd ve misaklarına sadık kalmamışlardır. Allah'a verdikleri ahidlerin bir kısmına inanıp bir kısmını reddetmişlerdir. Bu ise küfürdür ve inkârdır. Çünkü kitabın bir kısmına olan iman bütününe de olmak zorundadır. İman arzu ve isteklere bağlı olmaz. Zira herkesin kendine göre olan keyfi, istek ve arzuları din olurdu.¹⁰⁴

Nitekim Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır; *“Fakat gerçek, onların arzu ve emellerine uyacak olsaydı, şüphesiz gökler ve yer içindekilerle beraber yıkılır giderdi. Oysa, Biz bu ilahi mesajda onlara akılda tutmaları gereken her şeyi ulaştırdık; ne var ki, kendilerine bahşedilen bu hatırlatıcı mesajdan yüz çevirdiler.”*¹⁰⁵

Yüce Allah, İsrailoğulları'ndan aldığı ahdi yukarıda zikretmiş olduğumuz ayette geçen hükümlere benzer hükümleri Kur'ân'ın farklı yerlerinde de zikretmektedir. Bu ilahi sözleşme hükümleri; *“size emanet ettiğimiz şeye bütün gücünüzle sarılın ve ona kulak verin, diye sizden kesin ahd almıştık”*¹⁰⁶ *“Sebt kanununu (cumartesi yasağını) ihlal etmeyin! Diye sizden sağlam bir taahhüt almıştık.”*¹⁰⁷ *“...Allah hakkında yalnız hakikati söyleyin...”*¹⁰⁸ *“...eğer, vahyi ve hikmeti size bahşettikten sonra, halen sahip olduğunuz hakikati tasdik eden bir elçi size gelirse O'na inanmalı ve yardım etmelisiniz...”*¹⁰⁹ gibi bir çok ayette zikredilmektedir.

İsrailoğulları Allah'tan aldıkları bu ahidlere sadık kalmayıp sözlerinden döndüler. Fakat Allah tekrardan İsrailoğulları'na aldıkları bu ahitleri hatırlatmak için *“Ey İsrailoğulları, size bağışladığım o nimetleri hatırlayın ve Bana verdiğiniz sözü tutun ki Ben de sözümü tutayım. Ve Benden yalnız Benden sakının”*¹¹⁰ ayetiyle uyarmaktadır. Kendilerini geçmişleriyle bir bütün olarak gören İsrailoğulları'na verilen nimetler hatırlatılarak, nimeti hatırdan çıkarmamalarını istemesi, nimeti veren Allah'a itaat etmeleri içindir.

¹⁰⁴ Cevziyye, *Bedâi'u't-Tefsîr*, I, 121-122

¹⁰⁵ Mü'minun, 23/71

¹⁰⁶ Bakara, 2/93

¹⁰⁷ Nisa, 4/154

¹⁰⁸ Nisa, 4/171

¹⁰⁹ Al-i İmran, 3/81

¹¹⁰ Bakara,2/40

Bu nimetlerden maksat; atalarına verilmiş nimetlerdir. Örneğin, Allah'ın onları Firavun'un zulmünden kurtarması, buzağıyı ilah etmelerinden dolayı işlemiş oldukları günahı bağışlaması ve tövbelerini kabul etmesi gibi nimetlerdir. Keza bu nimetler içerisinde İncil ve Tevrat'ta adı müjdelenmiş olan Hz. Peygamber (s.a.v)'e iman etmelerinin olmasıdır. Bu nimetlerin en büyüğü çokça peygamberler gönderilmesidir. Kendilerine bir nimet olarak gönderilmiş olan bu peygamberlere karşı, aslında yapmaları gereken bir şükür ve gelecek olan peygamberlere tereddütsüz iman etmeleridir. Zaten bu konuda Allah'a karşı olan ahidleri söz konusudur.¹¹¹

Allah Kur'an'da geniş bir şekilde İsrailoğulları'ndan bahsetmektedir. Bu durum onların kendilerinde taşıdıkları; kötülükleri, düzenbazlıkları ve yıkıcı gibi özelliklerini açıklamaktadır. Allah'ın bu denli bu konu üzerinde durması Müslümanlar için de bir uyarı niteliği taşımaktadır. Allah onlara farklı şekillerde hitap etmekte, bazen yumuşak, bazen korkutarak, bazen kendilerine ve atalarına vermiş olduğu nimetleri hatırlatarak, bazen de verdikleri sözde durmadıkları için kötü davranışlarını kınayarak onları İslam'a davet etmektedir.¹¹²

“Ve gerçek şu ki, liderlerinden on ikisini gönderdiğimiz zaman, Allah İsrailoğulları'ndan bir kesin taahhüt almıştı. Ve Allah demişti: Bilin ki, sizinle beraber olacağım. Eğer namazlarınızda dikkatli ve daim olur ve karşılıksız yardımda bulunursanız; Benim Peygamberlerime inanır ve onlara yardım ederseniz ve Allah'a büyük bir borç verirsiniz kötü fiillerinizi mutlaka silerim ve sizi içinden ırmakların aktığı hasbahçelere koyarım. Ama bundan sonra içinizden kim, hakikati inkâr ederse, doğru yoldan kesinlikle sapmış olacaktır.”¹¹³

Bu ayette Allah, Hz. Musa (a.s.) aracılığıyla on iki kabile boyundan oluşan İsrailoğulları'nın liderlerinden Tevrat'ın hükümlerine uyacaklarına dair kesin bir ahd ve misak aldığını belirtmektedir. Bu liderler aldıkları bu sözü kendi topluluklarına kefil olarak aldılar. Bunlardan iman ve tevhide dair sağlam bir söz alınmıştı. Bunların arasında adaleti sağlayan ve iyiliği emreden kötülüğü yasaklayan bu öncüler mevcuttu.

¹¹¹ Bkz; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, I, 76; Zemahşerî, *Keşşâf*, I, 358

¹¹² Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, I, 84

¹¹³ Maide, 5/12

Lakin Allah'a verdikleri sözü yine bozdular. Bu ihanetleri sebebiyle Allah onları rahmetinden uzaklaştırdı ve kalplerini mühürledi.¹¹⁴

Allah'ın geniş merhametine rağmen İsrailoğulları verdikleri ahidlerin büyük çoğunluğunu bozdular. Onlar için verilen nimetleri görmezden gelip yeryüzünde fesat çıkarma eğiliminde bulundular. Bu inkâr ve isyanları onların kalplerinin mühürlenmesine sebep olmuştur. Allah'ın mesajlarını reddetmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve kendilerini bilgin zannedip böbürlenmeleri¹¹⁵ yüzünden Allah'ın lanetine müstahak olmuşlardır. Aslında onların bu lanete layık olmaları kendi iradelerinin bir sonucudur.

1.5.5. Allah'ın Hıristiyanlardan Ahd ve Misâk Alması

İsrailoğulları'dan alınan ahid gibi Yüce Allah Hıristiyanlardan da ahid almıştır. Onlar da tıpkı İsrailoğulları gibi Allah'a iman edeceklerine ve gönderilecek olan peygamberlere inanacaklarına ve onlara yardım edeceklerine dair Allah'tan ahid ve misâk almışlardır. Bu konuyla ilgili Yüce Allah; *“Ve aynı şekilde, biz Hıristiyanız diyenlerden kesin bir taahhüt almıştık; ama onlar da akıllarından çıkarmamaları emredilen şeylerin çoğunu unutmuşlardır; bu nedenle, onlar arasında mahşer gününe kadar sürecek olan düşmanlık ve kini artırdık. Zamanı geldiğinde Allah onlara neler işlediklerini gösterecektir”*¹¹⁶ buyurarak Hıristiyanlardan aldığı sözü ortaya koymaktadır.

Kendilerini Allah'ın yardımcıları olarak gören ve Allah'ın birliğine ve elçisine iman edeceklerine dair Allah'a söz veren Hıristiyanlar, İncil'de onlara emredilen hükümleri yok sayıp ahidlerini bozdular. Aynı dine mensup oldukları halde sürekli olarak birbirlerine karşı kin besleyip ve birbirlerini lanetledirler. Bu kin ve öfkeleri kıyamete kadar üzerlerinde olmasının nedeni verdikleri ahde sadık kalmadıklarındandır.¹¹⁷ Kim ki Allah'ın hükümlerine muhalefet ederse yada yasakladığı şeyleri yaparsa bilsin ki, Allah'a karşı verdiği ahd ve misakını bozmuştur.

¹¹⁴ Bkz; Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 491; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, II, 77; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, II, 27; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 183; Celâl Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, İstanbul, Anadolu Yayınları, 1986, III, 1633; Zamaşerî, *Keşşâf*, II, 393; Vehbe b. Mustafa ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l Münîr*, Dımeşk, Dâru'l Fikr, 2009, VI, 125

¹¹⁵ Bkz; Nisa, 4/155

¹¹⁶ Maide, 5/14

¹¹⁷ Bkz; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, II, 78; Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıç, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara, DİB Yayınları, 2012, II, 234

Böylelerinin kalbi düşmanlık ve nefretle doludur. Kim ki, Allah'ın ahbine vefa gösterirse ve peygamberlere sevgi beslerse Allah onların kalplerine sevgi ve muhabbet yerleştirir.¹¹⁸ Ama biz Hıristiyanız diyenlerin kalbi sevgi ve merhamet yerine kin ve nefretle doludur. Bu da sözlerinden dönmelerinden dolayıdır.

Yüce Allah, daha önce Hz. Musa'nın (a.s.) kavminden aldığı misakın bir benzerini "biz Hıristiyanız" diyenlerden de Allah'a ve peygamberlerine iman edip kabul etmek, dinin yayılması konusunda yardımcı olmak ve hayırlı işler yapma konusunda ahd ve misak almıştır. Kendisini Allah'ın yardımcıları sananlar, verdikleri ahde sadık kalmayıp şeytanın yardımcıları olmuşlardır.¹¹⁹

Hz. İsa'ya (a.s.) yardım etme iddiasında bulunanlar, iman ve amel konusunda gerekeni yapmayanlardır. Allah onlardan, vahyin (İncil'in) emirlerine sınıksız sarılmalarına, Allah'ın birliğini kabul etme ve Allah'ın eşsiz ve çocuksuz olduğuna¹²⁰ iman etmelerine karşılık söz almıştı. Ayrıca gelecek olan son elçi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e iman edip ona tabi olacaklarına dair de onlardan söz almıştı. Fakat onlar Allah'ın kendilerine hatırlattığı hükümleri unutup, yapmaları gereken amelleri yapmadılar. Bundan dolayı kıyamete kadar birbirlerine düşman olarak yaşayacaklardır.

1.5.6. Allah'ın Müslümanlardan Ahd ve Misâk Alması

Müslümanların da, diğer ümmetler gibi Allah'tan ahd ve misâk aldığı Kur'an'da belirtilmektedir. İster şahsi ister ümmet bağlamında olsun tüm insanların Allah'tan ahid aldığı ayetlerle sabittir. Nitekim Allah "Hatırlayın Allah'ın size bahşetmiş olduğu nimetleri ve duyduk itaat ettik dediğinizde Allah'a karşı altına girdiğiniz kesin sözü. O halde, Allah'a sorumluluğunuzun bilincinde olun. Şüphe yok ki Allah kalplerde olanı kesinlikle bilmektedir"¹²¹ buyurarak Müslümanlardan aldığı ahdi hatırlatmaktadır. Buradaki sözden kasıt, Allah'ın Müslümanlara verdiği söz değil, Müslümanların Allah'a verdiği sözdür.¹²²

İnsanların Allah'ın hükümlerine kendilerini teslim etmeleri için, gerekli olan nedenlerden biri, Allah'ın insanlardan aldığı ahidlerdir. 'Muvasaka' kişinin ahid

¹¹⁸ Bkz; Hasenî, *Behrû'l-Medîd*, II, 644; Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâûihu'l-Gayb)*, VIII, 545

¹¹⁹ Zamahşerî, *Keşşâf*, II, 396

¹²⁰ Hasenî, *Behrû'l-Medîd*, II, 644

¹²¹ Maide, 5/7

¹²² Esed, *Kur'an Mesajı*, 186

yaparak bağlandığı anlaşma anlamına gelmektedir.¹²³ Nitekim benzer bir ayette ise “*Ey imana ermiş olanlar bağlandığınız ahidleri yerine getirin.*”¹²⁴ Ayette geçen ahid konusunda Razi’den rivayetle müfessirler ‘Misak’ konusunda yaptıkları izahlar şu şekildedir;

1- Allah’ın Peygamberini her durumda dinleyip ona itaat edeceklerine dair sahabe ile Resulullah (s.a.v.) arasında vuku bulan anlaşmadır. Genel olarak bu anlaşma Müminler ile Resulullah arasındaki biat anlamındadır. Yüce Allah, bu tür ahidleri peygamberler aracılığıyla kendisine izafe etmektedir. Nitekim “*kim peygambere itaat ederse, muhakkak Allah’a etmiştir*”¹²⁵ ve “*gerçekten sana biat edenler, ancak Allah’a biat etmiş olurlar*”¹²⁶ ayetlerinden de anlaşılacağı gibi peygamberlerle yapılmış her anlaşma Allah ile yapılmış hükmündedir. Allah ayetin devamında insanların ahd ve misaklarını bozmamaları için uyarılmaktadır. Nihayetinde insanın kalbinde ve aklında geçenleri Allah bilmektedir.¹²⁷

2- Buradaki misaktan kasıt, İbn Abbas’tan gelen rivayete göre; İsrailoğulları’nın Tevrat’ın bütün hükümlerine inandık dedikleri zamanki, Allah’a vermiş oldukları misaktır. Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) peygamber olarak gönderileceği Tevrat’ta bulunan ayetlerden olduğu için, İsrailoğulları’nın Hz. Peygamber’in (s.a.v.) peygamberliğini kabul etmeleri, ona iman edip ve onu kabul etmeleri gerekir.¹²⁸

3- Bu misak, Allah’ın insanları Hz. Adem’in (a.s.) sırtından çıkardığı ve insanı da kendisine şahit tuttuğu zaman aldığı ahiddir. Bu görüşe göre insan bu ahidini hatırlamayabilir. Fakat insanın bu ahdi hatırlamaması bahane olamaz. Çünkü Allah bu ahidin alındığını ve insanın da buna şahit tutulduğunu bildirmiştir. Bundan dolayı Allah insanlara misaklarına sadık kalmalarını istemektedir.¹²⁹

¹²³ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb)*, VIII, 530

¹²⁴ Maide, 5/1

¹²⁵ Nisa, 4/80

¹²⁶ Fetih, 48/10

¹²⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l Kur’ân*, (Thk: İmâd Zeki el-Bârûdî, Hayrî Saîd), Kâhire, el-Mektebetu’t Tefikiyye, 2008, VI, 108; Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, VIII, 530; Taberî, *Câmiu’l Beyân*, VIII, 221; Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, III, 176

¹²⁸ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, VIII, 530.

¹²⁹ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, VIII, 531; Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, III, 176.

4- Bir diğer görüş ise Süddî'den nakledilen görüştür. Kalam âlimlerinin de benimsediği bu görüşe göre bu ahid, Allah'ın birliğini ve İslam Dininin hakikatini belirten aklî ve naklî delillerin olmasıdır.¹³⁰

5- Bir başka görüşe göre sahabenin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Akabe ve Rıdvan biatında dini yayma, Allah yolunda cihat etme, ferahlıkta ve zorlukta Hz. Peygamber'in (s.a.v.) emirlerine itaat etmek için yaptıkları sözleşmedir.¹³¹ Nitekim zorlukta, kolaylıkta, üzüntü ve acıda Peygambere itaat için verilen ahidlerin yerine getirilmesi Müslümanların birlik ve izzeti için büyük önem taşımaktadır.

¹³⁰ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, VIII, 531.

¹³¹ Hasenî, *Behrû'l-Medîd*, II, 632; Karaman, (ve diğerleri), *Kur'ân Yolu*, II, 227.

İKİNCİ BÖLÜM

İNSANLARIN KENDİ ARALARINDA YAPMIŞ OLDUĞU AHİDLER

2.1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'de Yaptığı Anlaşmalar

2.1.1. Faziletliiler Anlaşması (Hilfû'l-Fudûl)

Arap kabilelerinden olan Kureyş ve Kinane ile Hevazin kabileleri arasında vuku bulan Ficar Savaşı, Mekke'de güven ve otoriteyi zayıflatmıştı. Bu durumda kimse canından, malından ve hatta namusundan emin değildi. Böyle bir ortama ticaret için Mekke'ye gelen Yemenli bir tacirin elindeki ticaret malını Mekkeli As İbni Vail adında biri satın aldı, lakin malın değerini Yemenli tacire vermedi. Bu olay üzerine adam Kureyşliler'den kendisine yardım etmeleri talebinde bulundu. Bu yardım talebine karşılık bulamayan Yemenli adam Allah'ın Evi olan Kabe'nin yanında durarak, Kureyş'in mert, yiğit ve şeref sahiplerinden yardım istemek için yüksek bir nidayla;

“Ey Fıhr'ın evlatları koşun! Şu evi uzak cemaati uzak,

Malı Mekke içinde mazlumun yardımına koşun!

İhram bağlamış, saçı dağınık, umresini tamamlamamış,

Hicr ile Hacerü'l-Esved arasında, ey adamlar, yardıma buyurun!

Beytullahil-Harem şüphesiz şeref sahibi insanlar içindir.

Facir, gaddar ve hainin giydiği elbiseye harem yoktur.” Bu şiiri okuyarak haksızlığa uğradığını dile getirdi.¹³²

Bu durum üzerine Kureyş'in ileri gelenleri Abdullah İbni Ced'an'ın evinde toplanma kararı aldılar. Ced'an'ın evinde toplanan ileri gelenler bir anlaşma imzaladılar. Bu anlaşma Harem ayı olan Zilkade ayında imzalanan Hilfû'l-Fudûl (Faziletliiler) anlaşmasıdır. Bu anlaşmaya göre; kılı ıslatan bir deniz var olduğu müddetçe, Hira ve Sebir dağları yerlerinde oldukça hakkı elinden alınanın hakkı ona teslim edilene kadar,

¹³² Bkz; Safiyyurrahman el-Mübarek Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, (Terc: Kutlay, Halil İbrahim), İstanbul, Risale Yay., 1999, 66; Ali Muhammed Sallâbî, *Siyer-i Nebî (Olayların Sunuluşu ve Tahlili Dersler ve İbadetler) 1 Mekke Dönemi*, (Terc: Kasadar, Mustafa ve diğerler), İstanbul, Ravza Yay., 8.Baskı, 2019, 74

tek vücut olup zalimin karşısında mazlumların yanında yer alacaklarına dair Allah'a büyük bir yemin ederek kendi aralarında anlaştilar.¹³³

Yani Mekke ya da Mekke dışından gelen herhangi bir insanın zulme ve haksızlığa uğradığı görülürse, mazlumun yanında yer alıp, hakkını alıncaya kadar zulmedene karşı mücadele etmek için kendi aralarında bu sözleşmeyi yaptılar.¹³⁴

Kureyş'in ileri gelenlerinin kendi aralarında yaptığı bu anlaşmanın ardından yaptıkları ilk iş, Yemenli tüccarın hakkı olan malları, Vail'in yanına gidip, haksız yere aldığı mallarını ondan alıp sahibine teslim ettiler. Bundan sonra Mekke vadisinde hiçbir zalim barınmayacak, hem yabancı hem de komşu tüm ziyaretçiler burada güvende olacaklar diyerek, bu anlaşma ile zulmün gökdelenini yerle bir ettiler. Hakkın minaresini göklere çıkardılar.¹³⁵ Erdemlilerin yaptığı bu anlaşma aslında insan hakları açısından önemli bir yere sahiptir. Neticede Kureyş'te güvensizliğin egemenliği yerini güvenli bir topluma bırakmıştır.

Bu anlaşmaya şahit olan Hz. Peygamber (s.a.v) Sallâbî'nin aktardığına göre şöyle buyurmuştur: *"Allah'a yemin olsun ki, ben Abdullah İbni Ced'an'ın evinde öyle bir anlaşmaya katıldım ki, onun karşılığında kırmızı develerimin olmasını sevmem. Eğer İslam'da böyle bir anlaşmaya davet edilirim kabul ederim."*¹³⁶ Şüphesiz adalet mutlak bir değerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu hadisiyle, adalet ilkesini pekiştirmiş sağlamlaştırmıştır. Adalet, nereden ve kimden geldiğine bakılmaksızın yüceltilmeli ve tüm insanlar arasında tahsis edilmelidir.

Faziletli cemiyetinin kendi aralarında yaptığı bu anlaşmayla Mekke'de yaşanan birçok haksızlığın ve zulmün önüne geçmiştir. Bu olayların birinde; Hac döneminde Mekke'ye gelen Has'am'lı bir baba ile kızının Hac ya da Umre yapacakları zaman kızının kaçırıldığını fark eden babanın Hilfü'l-Fudûl (Faziletli) cemiyetine giderek Nübeyh b. Haccac adında birinin kızını kaçırdığını ve kendisine bu konuda yardım edilmesi için talepte bulundu. Bunun üzerine Kureyş'in ileri gelenlerinden

¹³³ Bkz; İbn Kesîr, *Büyük İslam Tarihi* (Çev: Keskin, Mehmet), İstanbul, Çağrı Yay., 1994, II, 454; Sallâbî, *Siyer-i Nebi Mekke Dönemi*, 74

¹³⁴ Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 66; Munîr Muhammed Gadbân, *Fıkhu's Sire Resulullah'ın Hayatı ve Daveti (Davetin Mekke Dönemi)*, (Çev: Aydemir, Mehmet), İstanbul, Ravza Yay., 2014, I, 120

¹³⁵ Sallâbî, *Siyer-i Nebi Mekke Dönemi*, 74

¹³⁶ Bkz; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/19; Afzalur Rahman, *Siret Ansiklopedisi*, İstanbul, İnkılab Yay., 1996, I, 86; Sallâbî, *Siyer-i Nebi Mekke Dönemi*, 75

oluşan cemiyet üyeleri Haccac'ın evine giderek kızı alıp, babasına teslim etmişlerdir.¹³⁷ Bu cemiyet, yaşanan zulmü önlemeye ve haksızlığı ortadan kaldırıp Mekke'de güvenli bir ortam oluşturmaya çalışmıştır.

Yukarıda zikrettiğimiz olayların benzerlerini¹³⁸ de gördüğümüz Mekke toplumunda Hilfü'l-Fudûl anlaşmasıyla, güven toplumu oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu anlaşmayı oluşturan Kureyş'in erdemli ve şerefli insanların ölümü bu cemiyetin sonu olmuştur. Nihayetinde bu anlaşma, cahiliye toplumunda karanlığı aydınlatan bir ışıktı. Toplumda yayılan fitne ve fesadın ortadan kaldırılması için insanların kendi aralarında imzaladıkları bir sözleşme niteliği taşımaktaydı.

Sonuç olarak Mekke cahili toplumunda hâkim olan haksızlık ve zulüm, şirk ve ahlaksızlığın varlığı, adaletli, şerefli ve dürüst insanların varlığını engelleyememiştir. Bu bakımdan bu sözleşmede tüm toplumlar için ibret alınacak bir ders vardır. Hayırlı işlerde bulunmak ve sözleşme yapmak, Yüce Allah'ın emrettiği hükümlerin başında gelmektedir.

2.1.2. Birinci Akabe Biati

Nübüvvetin on birinci yılında meydana gelen Akabe biati, zaman itibariyle onuncu yıla dayanmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) civar kabileleri İslâm'a daveti esnasında, Mekke'de davetine muhatap olan Medine'deki Hazrec kabilesinden Es'ad b. Zürene başkanlığındaki 6 kişilik grup, Resulullah'ın çağrısına kulak vermiş ve Müslüman olmuşlardır. Medine'de beraber yaşamak zorunda kaldıkları Yahudiler, Medine'nin diğer sakinleri olan Evs ve Hazrec kabilesi mensuplarına; *"Şüphesiz bir Nebi yakında gönderilecektir. Onun gelme zamanı yakındır. Biz ona tabi olup onunla birlikte sizinle harp edeceğiz. Ad ve İrem'in katledilmesi gibi onun yardımıyla sizi katledeceğiz"* diyorlardı. Yahudilerin bu serzenişini hatırlayan bu küçük grup birbirlerine şöyle dediler: Biliniz ki, bu Yahudilerin bizi onunla korkutmaya çalıştığı nebidir. Bizler Yahudilerden önce ona inanmalı ve onun yanında yer almalıyız. Bunun

¹³⁷ İbn Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi*, II, 155; Mustafa Asım Köksal, *İslâm Tarihi (Mekke Devri)*, İstanbul, Şamil Yay., 1987, II, 134

¹³⁸ Bkz; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (Çev: Tuğ, Salih), İstanbul, İrfan Yay., 1993, I, 54; Ahmet Uğur, *İslâm Tarihi, Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi*, Kayseri, TDV Yay., 1995, 18

üzerine Resulullah'ın davetine icabet etmekte tereddüt etmemiş ve “*biz Yahudilerin önüne geçelim*” diyerek, hemen Resulullah'ı (s.a.v.) tasdik etmişlerdir.¹³⁹

Hiz. Peygamber (s.a.v.) ile karşılaşan ve Müslüman olan bu altı kişilik grup, iman ve tasdik ederek Medine'ye döndükten sonra karşılaştıkları durum hakkında Medine halkına bilgi vererek onları İslam'a davet ettiler. İslam dini onların arasında yayılmaya başladı. Böylece Medine Resulullah'ın (s.a.v.) varlığından habersiz kalmamıştır.¹⁴⁰

Resulullah (s.a.v.) ile Yesriblilerin Akabe'de ilk karşılaştıkları zamandan ertesi yıl nübüvvetin on birinci yılında Medine'den Hac maksadıyla gelen topluluk içindeki on iki kişi Akabe mevkiinde Hiz. Peygamber'le (s.a.v.) bir araya gelerek ilk Akabe Biatini gerçekleştirdiler. Bu biate şahit olan Hazretli Ubade İbni Samit, Akabe Biatinden bahsederken “*Ben ilk Akabe Biatinde orada hazır bulunanlardan biriydim. Resulullah'a (s.a.v.) kadınların biati gibi biat ettik. Bu olay savaşın farz kılınmasından önce gerçekleşti. Resulullah (s.a.v.), Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamamız, hırsızlık yapmamamız, zina etmememiz, çocuklarımızı öldürmememiz, kesinlikle batıl iftiralarda bulunmamamız ve hayırlı işlerde ona isyan etmememiz üzerine bizden biat aldı*”¹⁴¹ diyerek, biatin nasıl gerçekleştiğini aktarmıştır. Akabe Biatinin maddeleri;

- 1-Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak,
- 2-Hırsızlık yapmamak,
- 3-Zina etmemek,
- 4-Çocukları katletmemek,
- 5-Batıl iftiralarda bulunmamak,
- 6-Hayırlı işlerde, Peygambere karşı isyan etmemek, şeklindedir.¹⁴²

¹³⁹Bkz; Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 151-152; Muhammed İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, (Terc: Ege, Hasan), İstanbul, Karaman Yay., 2006, II, 89

¹⁴⁰Bkz; İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, II, 90; Sallâbî, *Siyer-i Nebî Mekke Dönemi*, 401

¹⁴¹ İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, II, 93; Sallâbî, *Siyer-i Nebî Mekke Dönemi*, 403

¹⁴² Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân, *es-Sîretü'n Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ (Hz. Peygamber ve Halifeler)*, (Terc: Harun Bekiroğlu), Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2017, 82

Ardından Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Eğer biatinize vefa ederseniz, sizin için cennet vardır. Eğer ondan yüz çevirirseniz işiniz Allah’a kalmıştır. O dilerse azap eder, dilerse de affeder.”¹⁴³

Bu maddeler Resulullah’ın (s.a.v.) daha sonra kadınlar ile yaptığı biatin maddeleriyle aynı olduğu için bu biat ‘Kadınlar Biati’ olarak da bilinmektedir.¹⁴⁴ Akabe Biati, yıllarca birbirine düşman iki kabile olan Evs ve Hazrec kabilelerini birbirine kaynaştırmıştır.

Yesribliler Resulullah’ın (s.a.v.) yanından ayrılırken, Mus’ab İbni Umeyr’i Yesribli Müslümanlara İslamı öğretmesi için onlarla birlikte göndermiştir. Umeyr’i göndermesinin nedeni, onun şahsiyetini tanıdığı ve diğer yandan da Medine’deki durumu çok iyi bildiğinden dolayıdır. Ayrıca Umeyr, güçlü bir imana, hamasete, güzel ahlaka sahipti. Bundan dolayıdır ki, bir yıl içinde birçok insana İslam Dinini çok güzel bir şekilde öğretmiş ve Medine’nin çoğu evinde İslam’ı yaymıştır. İslam davetinin hareket noktası için güvenli bir merkezin oluşmasında ve Müslüman kabilelerin arasında ve Mekke’de Müslümanlar arasında kardeşlik bağının güçlenmesi konusundaki gayretleri başarılı olmuştur.¹⁴⁵ Mus’ab İbni Umeyr’in bu başarısı çok sayıda kişinin Müslüman olmasına neden olmuş ve ikinci Akabe Biati için zemin hazırlamıştır.

2.1.3. İkinci Akabe Biati

Birinci Akabe Biatinde Müslüman olan Yesribliler’in ve bir öğretmen statüsünde Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından gönderilen Mus’ab İbni Umeyr’in çabaları ile Medine’de İslam’ın yayılmasının ardından Evs ve Hazrec kabilelerinden yetmiş kadar kişinin Hac görevlerini yapmak için Mekke’ye gelerek Hz. Peygamber (s.a.v.) ile görüşmeleri İkinci Akabe Biatinin gerçekleşmesine neden olmuştur.

İkinci Akabe Biati, peygamberliğin on üçüncü yılında, Medineli Müslümanlar ile Hz. Peygamber (s.a.v.), Mina’da Cemre-i Ula’nın bulunduğu Akabe yakınında gecenin tam karanlık olduğu bir zamanda gizlice görüşüp anlaşma yaptıkları biattir.¹⁴⁶ Bu olayı Ensar’dan olan Ka’b b. Malik el-Ensari şöyle anlatıyor: “Hac için yola çıktık, teşrik günlerinin ortasında Resulullah (s.a.v.) ile Akabe’de görüşmek için anlaştık.

¹⁴³ İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, II, 93

¹⁴⁴ Sallâbî, *Siyer-i Nebî Mekke Dönemi*, 403

¹⁴⁵ Sallâbî, *Siyer-i Nebî Mekke Dönemi*, 404

¹⁴⁶ Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 165

Yanımızda kabilemizden ileri gelenlerden olan Abdullah b. Haram da vardı. Fakat bu görüşmeyi bizimle Hac yapmak için gelen müşriklerden gizli tutuyorduk. Bu yüzden Abdullah ile konuştuk. Ona, ‘sen kabilemizde ileri gelenlerimizden şerefli bir şahsiyete sahipsin. Senin cehennemde odun olmanı istemiyoruz’ dedik. Ardından onu İslam’a davet ettik. Abdullah b. Haram, İslâm’ı kabul etti. Biz de ona gecenin karanlığında Akabe’de Resulullah (s.a.v.) ile görüşeceğimiz bilgisini verdik. O da bu görüşmeye katılanlardan oldu.” Ka’b devamını şöyle anlatıyor; “Gece kabilemizle yattık, gecenin karanlığında görüşme yapacağımız yere gitmek için kafileden gizlice ayrıldık. Dağ yolunda bulunan Akabe’deki boğazda Resulullah (s.a.v.) ile buluştuk. Fakat Allah’ın Peygamberinin yanında ona iman etmemiş olan amcası Abbas b. Abdilmuttalib de gelmişti. Onun orada bulunmasının nedeni yeğenini güvence altında tutmayı arzu etmek içindi.”¹⁴⁷

Anlaşma için gecenin karanlığında bir araya gelen Müslümanlar oturduktan sonra ilk konuşma yapan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) amcası Abbas oldu ve şöyle dedi: “Ey Evs ve Hazrec topluluğu, Muhammed bizden olduğu için biz de onu kavmimizin ona yapacakları her türlü kötülük ve zulümden korumuşuz. O bizim yanımızda izzet ve güven içindedir. Sizin dışınızda başka kimseye katılmak arzusunda değil. Sizler onu kendisine davet ettiğiniz şeyle ona karşı ahde vefa göstereceğinize ve ona karşı duranlardan onu güvende tutacağınızdan kesin eminseniz, size ve yüklendiğiniz bu sorumluluğa diyecek sözüm yok. O sizinle geldikten sonra eğer onu yalnız bırakacaksanız şimdiden bırakın. Çünkü bizim yanımızda güven, izzet ve kuvvet içindedir. Bunun üzerine bizde Abbas’a şöyle dedik: “Hepimiz söylediklerini dinledik ve anladık. Şimdi ey Allah’ın Peygamberi sana biat etmek için kendin ve Rabbin için bizden söz al!” Bunun ardından Resulullah (s.a.v.) önce Kur’ân okudu ve İslâm’ı onlara tebliğ etti. Sonra şöyle dedi: “Ey Müslümanlar, kadın ve çocuklarınızı nasıl koruyup kolluyorsanız, beni de koruyacağınız üzerine sizden söz alıyorum.”

Bunun üzerine Bera b. Marur Hz. Peygamber’in (s.a.v.) elini tutarak: “Allah’a yemin olsun ki, seni aynı şekilde koruyacağız. Bu konuda sana biat ediyoruz. Bizler atalarımız gibi harp ehliyiz” dedikten sonra konuşmanın arasına giren Ebu Heysem “Ey Allah’ın Peygamberi, bizimle Yahudiler arasında bir sözleşme mevcuttur. Biz bu

¹⁴⁷ Bkz; Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 166; İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, II, 101-102

sözleşmeyi bozarsak, Mekke'ye geri döner misin?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) gülümseyerek: "Hayır dönmem, sizin kanınız benim kanımdır, sizin namusunuz benim namusumdur, siz benden ben de sizdenim. Sizinle savaşımlarla savaş, barış yapanlarla barış yaparım" diye cevap verdi.¹⁴⁸

İmam Ahmed b. Hanbel bu biatin maddelerini Hz. Cabir'den şöyle rivayet etmiştir:

1- Her durum ve şartta bana itaat edeceksiniz.

2-Genişlikte ve darlıkta (zorlukta ve kolaylıkta) Allah yolunda infak edeceksiniz.

3- İyiliği emredip ve çirkin işlere engel olacaksınız.

4- Allah yolunda sizi kınayanların yaptıklarına aldırmadan, Allah için gayret sarf edeceksiniz.

5- Beni korumanız için bana biat edeceksiniz.¹⁴⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.) daha sonra "şimdi bana içinizden izzetli ve şerefli ileri gelenlerinizden on iki kişi çıkarın" dedi. Onlar da on iki kişi çıkardı. Resulullah bu on iki kişiden kavimleri üzerine şahitlik adına onlardan bir ahid daha aldı ve onlara: "Bu biat aynen Havarilerin Hz. İsa'ya (a.s.) kefil oldukları gibi, sizler de kavminizin ileri gelenleri olarak onların aralarında olan bitene şahit ve kefilsiniz. Ben de Müslüman kardeşlerimin kefilim"¹⁵⁰ diyerek kavmin ileri gelen bu kişilerinden biat almıştır. Bilhassa Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yapılan bu biatin asıl önemi; oradakilerin biat etmek için tuttıkları el, Resulullah'ın (s.a.v.) şahsında Allah'ın elidir. Yani bu biat bağlamında alınan ahd ve misâklar bir nevi Allah'a yapılmıştır.¹⁵¹

Rahatlıkta ve zorlukta, sıkıntıda ve ferahlıkta Peygamberin emirlerini dinleyeceklerine, başlarına atayacağı kişilere itaat edeceklerine, yöneticinin hükümlerini tartışmaya açmayacaklarına, nerede olurlarsa olsunlar her zaman hakkı

¹⁴⁸ Gadbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Mekke Dönemi)*, I, 354; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 158; Bkz; İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, II, 103-104

¹⁴⁹ Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 167

¹⁵⁰ Muhammed Said Ramazan el-Buti, *Fıkhu's Siyre (Peygamberimizin Uygulamasıyla İslam)*, (Çev: Nar, Ali - Aktepe, Orhan), İstanbul, Selam Yay., 1985, 172 ; Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 170

¹⁵¹ Ebu'l A'la Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, (Terc: Kayani, M.Han ve diğr), İstanbul, İnsan Yayınları, 2005, V, 383

söyleyeceklerine, Allah'ın dini konusunda hiçbir kınayıcının kınamasından ve alaycı tavırlarından çekinmeyeceklerine dair Allah Resulüne biat etmişlerdir. İşte bu biat Allah'a ve O'nun Peygamberine karşı verilmiş bir misâktir.¹⁵²

Akabe Biatleri her yönüyle ele alındığı zaman “Fetihlerin Fethi” olduğu görülecektir. Çünkü Akabe Biatleri, İslam'ın yayılması ve fetihlerin artarda gelmesi için adeta bir ön koşul olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Allah'ın dininin duyulması ve yayılması için aldığı bu ahd ve misaklar nedeniyle fetihlerin gerçekleşmesi bu biatlere bağlıdır. Resulullah'a (s.a.v.) ahd ve misak veren bu ilk nesil Müslümanlar, canlarını ve mallarını bu sözleşme karşılığında feda etmeye hazırdılar. Bu fedakârlık sözlerini yeryüzündeki tüm müstekbirlere karşı Kelimetullahı yüceltmeye hazırdılar.¹⁵³

Medineliler, kayıtsız ve şartsız teslimiyet ve bağlanmak olan biatlerini gerçekleştirdiler. Resulullah (s.a.v.) ikinci Akabe Biatıyla, Medineli Müslümanlarla o derece karşılıklı bir biat yapmıştır ki, artık hiçbir mesele aralarının açılmasına engel olmayacaktır. Çünkü Medineli Müslümanların Allah Resulüne “ileride Allah seni muzaffer kılacak olursa, sen yine kavmine dönüp onlarla beraber mi olacaksın?” sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.) “ben sizden, siz de bendensiniz. Sizin savaştığınızla ben de savaşırım, sizin anlaşma yaptığınızla bende anlaşırım”¹⁵⁴ diyerek, istikbale ait çok kapsamlı ve muhtevalı bir akid ve biatte bulunmuştur. Medine'den gelen bu insanlar, Peygamberin davetine icabet edip Müslüman olmuşlar ve ne olursa olsun, ona itaat edeceklerine, Allah'ın emrinden çıkmayacaklarına, gerektiği zaman onun için, savaşacaklarına dair söz vermişlerdir. Bu biat Allah Resulünün davasına kendisini gerektiğinde feda etmek demektir. Medineliler sözlerinde durup Allah Resulüne her türlü yardım ve destekte bulundular. Bundan dolayı “Ensar” adını aldılar.

Nihayet Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicret etme vakti gelmiş, o kutsal görevi yerine getirerek, Medine'ye hicret etmiştir. Hicret Müslümanlar için huzura ve bağımsızlığa ilk adımdı. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'de ilk olarak, şehrin etrafında bulunan Müşrik ve Yahudi kabilelerle anlaşmalar yaparak komşu kabilelerle iyi ilişkiler içinde olmayı istemişti.

¹⁵² Hibbân, *es-Sîretü'n Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ (Hz. Peygamber ve Halifeler)*, 90-91

¹⁵³ Sallâbî, *Siyer-i Nebî Mekke Dönemi*, 416

¹⁵⁴ İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, II, 84

2.2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'de Yaptığı Anlaşmalar

2.2.1. Ensar ile Muhacir Arasındaki Kardeşlik Ahdi

Medineli Ensar'ın biat etmeleri ve verdikleri ahidler sonucunda Resulullah (s.a.v.), Müslümanların Medine'ye hicret etmelerini istedi. Bu durum üzerine Müslümanlar hicret için Medine'ye doğru yola koyuldu. Bu haberi duyan Ensar'dan, kadın erkek herkes evlerinin kapılarını ve kalplerini muhacirlere açmak ve onları bağrılarına basmak için hazırlık yaptılar. Bu dayanışma ve yardımlaşma, başkasını kendi nefesine tercih etmesi ve kardeşlik sevgisini harekete geçirmesi mümin olmanın güzelliğidir. Bu ortak ruh, hakiki bir iman ile eylemdeki doğruluğun Muhacir ile Ensar arasında kardeşlik duygusunu gerçekleştiren güçtür. Şüphesiz biat ederek Müslüman olan bu toplum, yeniden inşa edilen bir toplumdur.¹⁵⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten Ensar ile Muhacir kardeşliğini pekiştirmek için aralarında kardeşlik ahdi yapmıştır. Gelen rivayetlere göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Ensar ile Muhacir arasında kardeşlik ahdi yapmış ve şöyle demiştir: *"İkişer ikişer kardeş olun. Benim kardeşim Ali b. Ebu Talib"* demiş Hz. Ali'nin elini tutmuştur. Ardından Ensar ve Muhacirler ikişerli olarak aralarında kardeşlik ilan etmişlerdir.¹⁵⁶

Musa b. Damre b. Sa'id'in rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiği zaman Ensar ile Muhacirleri birbirleriyle hak ve yardımlaşma üzerine kardeş ilan etmişti. Bunlar akrabaları dışında birbirlerine mirasçı oluyorlardı. Bunlardan kırk beşi Muhacir ve kırk beş kişi de Ensar'dan olmak üzere toplam doksan kişi idiler. Bunların yüz kişi olduğu da söylenir.¹⁵⁷

Medine'de yapılan ilk anlaşma niteliği taşıyan bu kardeşlik ahdi, Ensar ile Muhacirlerin aile reisleriyle Enes b. Malik'in evinde yapılan toplantının sonunda bir dostluk oluşmuştur. Ensar'dan her aile yanına bir Muhacir ailesi yerleştirmiştir. Bu aileler birlikte çalışıp kazandıklarını kendi aralarında pay ediyorlardı. Hatta aralarında biri diğerine mirasçı olacak kadar kardeşlik bağı oluşmuştu.¹⁵⁸ Hz. Peygamber'in

¹⁵⁵ Sallâbî, *Siyer-i Nebî Medine Dönemi*, II, 435-436

¹⁵⁶ Bu kardeşlik seçiminde kimlerin kimleri kardeş olarak seçtiği bilgisi için bkz; Gadbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 16; İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, II, 176

¹⁵⁷ Gadbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 19

¹⁵⁸ Celaleddin Vatandaş, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti (Medine Dönemi)*, İstanbul, Pınar Yay., 2007, II, 34; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 181

(s.a.v.) bu kardeşlik ahdinin, insanlık için ne kadar önemli olduğunu güzellikleriyle ve uygulamalarıyla görmekteyiz.

Nitekim Yüce Allah bu kardeşliği Kur'ân'da şöyle anlatır: *“Onlardan önce bu yöreyi yurt edinmiş ve kalplerine imanı yerleştirmiş olanlar bir sığınak arayışı içerisinde kendilerine gelenlerin hepsini seven ve başkasına verilmiş olanlara karşı kalplerinde hiçbir haset olmayan, aksine kendileri yoksulluk içinde bulunsalar bile diğerlerini kendilerine tercih edenler; işte böyleleri, açgözlülüğten korunanlardır, onlardır mutluluğa ulaşacak olanlar.”*¹⁵⁹

Burada Hz. Peygamber (s.a.v.) hicret etmeden önce İslâm'ı benimseyen Ensar'ın Medine'ye hicret edenleri, cömertlikleriyle kucaklaması, evlerini ve mallarını mümin kardeşleriyle paylaşmasını en güzel şekilde görmekteyiz. Aynı zamanda bu ayet, İslâm'ı benimsemiş ve öz yurdunu terk etmek zorunda kalmış Muhaciri ve bu kimseleri kucaklamaya ve her şeyini onula paylaşmaya hazır olan tüm zamanlardaki Müslümanları da işaret eder.¹⁶⁰

Onlar yoksulluk içinde bulunsalar bile, bir Müslüman olarak mallarını başkalarıyla paylaşmayı benimserler. Onların ihtiyaçları olduğu halde servetlerini ve mallarını paylaşmaları başkalarını kendi nefislerine tercih etmelerindedir. Çünkü Allah kimi cimrilikten korur ve uzak tatarsa, işte o kimseler kurtuluşa ermiştir.¹⁶¹ Nitekim Hadis-i Şerifte; *“Cimrilikten sakının. Çünkü o, sizden öncekileri yok etmiş, onları kan dökmeye ve haramları helal saymaya itmiştir.”*¹⁶²

İnsanlık tarihi belki de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'de Ensar ile Muhacir arasında ilan ettiği, bu iman kardeşliğini görmemiştir. Bu kardeşlik hiçbir baskı veya zorlamaya dayanmadan verilmiş bir ahdin imanî gereksiniminden ortaya çıkmıştır. Bu kardeşlik canı gönülden kabul görmüş ve büyük fedakârlıklar sonucu oluşmuştur. Şüphesiz bu kardeşlik tüm insanlık için emsalsiz bir örnek niteliğindedir.

¹⁵⁹ Haşr, 59/9

¹⁶⁰ Esed, *Kur'ân Mesajı*, 1131

¹⁶¹ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, VI, 346

¹⁶² Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned*, 2/160-191

2.2.2. Medine Vesikası (Sözleşmesi)

Her ne kadar Akabe Biatleriyle ve kardeşlik ahdiyle Medine’de oluşmaya başlayan İslamî birlik ve dayanışma çok iyi bir seviyeye gelmiş olsa da Medine toplumunu tam bir bütünlük ve dayanışma haline henüz gelmemişti. Çünkü burada yaşamakta olan Yahudi, Arap ve gayr-ı müslimler de vardı. Bunlarla da anlaşip bir uyum içerisine girmek gerekmektedir. Toplumda adalet, ekonomi, eğitim ve din gibi alanlarda toplum hayatını teşkilatlandırmak gerekirdi. Bunun yanında Resulullah’ın (s.a.v.) asıl hedefi ve tek gayesi olan İslam Dininin geleceğini düşünmekti.¹⁶³ Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslümanlar arasında kardeşlik bağına güçlendirdikten sonra Medine halkını oluşturan Yahudi ve gayr-ı müslimler ile iyi ilişkiler kurmak istemiştir. Bu ilişkileri daim kılmak için bunlarla çeşitli görüşmeler yapmıştır. Resulullah’ın (s.a.v.) bu ilişkileri kurmasındaki amacı; Medine’de yaşayan tüm kabileler arasında ortak bir birliklik oluşturmaktır.

Resulullah (s.a.v.), Medine’de bir yandan ümmet kardeşliğini daim kılmak diğer yandan da Medine’deki diğer kabileler ve Yahudilerle ilişkilerini geliştirmek için uğraşmıştır. Bunun için Medine’deki Yahudilerin ve gayr-ı müslimlerin ileri gelenleriyle toplantılar yaparak onlara güven vermeye çalışıyordu.¹⁶⁴

Resulullah’ın (s.a.v.) Medine’de var olan sosyal ve siyasî yapıdaki sorunlara çözüm yolları bulması gerekiyordu. Bu sorunları çözmek için buradaki Müslümanları, Arapları, Yahudileri ve diğer gayr-ı müslimleri tek bir çatı altında toplamak istiyordu. Bunun yapılması için bir anlaşmaya ihtiyaç vardı. Dolayısıyla Resulullah, ilk önce Ensar ve Muhacirleri sonra da Evs ve Hazrec kabilelerini ve Yahudileri toplayıp, Medine’nin iç güvenliğini ve huzurunu sağlamak ve dış tehlikelere karşı korumak için siyasi birliği sağlamaya çalışmıştır.¹⁶⁵

Medine’nin toplumsal yapısını tekrar inşa etmek için Hz. Peygamber (s.a.v.), hem Müslümanlar hem de gayr-ı müslimlerle istişare etmek için Enes b. Malik’in evinde toplandılar. Medine’nin bir şehir devleti olması noktasında anlaşıldılar. Bu

¹⁶³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 188

¹⁶⁴ Rahman, Afzalur, *Askerî Lider Olarak Hz. Muhammed*, (Terc: Bayrak, Hakan), İstanbul, İnkılab Yay., 2009, 240

¹⁶⁵ Bkz; Muhammed Hamidullah, *el-Vesaiku’s-Siyasiye (Hz. Peygamber Döneminin Siyasî-İdarî Belgeleri)*, (Çev: Akyüz, Vecdi), İstanbul, Kitabevi Yay., 1997, 66; İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, I, 17

devletin bir anayasası olması da gerekiyordu. Bu anayasa yazılı bir şekilde vazedilmiştir. Bu anayasa, İslam Devleti'nin ilk anayasasıdır. Ayrıca yeryüzünde bir devletin yazılı olarak vazettiği ilk anayasa olma özelliğine de sahiptir.¹⁶⁶

Bu yazılı vesika, Medine toplumunu meydana getiren kabileleri, bu toplumu bireylerin kendileriyle ve yabancılarla olan ilişkilerini, sosyal ve siyasal yapılarını ve bireylerin din ve vicdan özgürlüklerini belirli esaslara bağlayan bir yazılı sözleşmedir.¹⁶⁷

Bu sözleşmeyle ilgili bilgi İbn İshak tarafından şöyle aktarılmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v.), Ensar ile Muhacir arasında bir sözleşme yazdırdı. Bu sözleşmede Yahudilerle bir barış anlaşması imzaladı. Bu anlaşmada Yahudilere, dinlerini yaşamada ve mallarını korumada güvence sağladı. Bunun için sözleşmeye katılanlara bazı yükümlülükler ve şartlar ileri sürdü.¹⁶⁸

Belirlenen şartlar şu şekildedir:

Birinci bölüm, İslam Devleti topraklarında yaşayan Müslümanların hak ve sorumluluklarının gerekliliklerini anlatan kısımdan oluşmaktadır. Bu sözleşme, Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından yazılması gerekli görülmüş bir sözleşmedir. O, Allah adına dini tebliğ eden ve Allah'ın hükümleriyle hüküm veren bir elçidir. Bu sözleşme, Kureyşli ve Medineli müminler ve onlara katılanlar ve onlarla beraber Allah yolunda cihad edenler arasında ahdolunmuştur. İşte bunlar diğer topluluklar karşısında tek bir ümmettir.¹⁶⁹

İkinci bölüm, İslam Devleti topraklarında yaşayan gayr-ı müslimlerin hak ve sorumluluklarının gerekliliklerini anlatan kısımdan oluşmaktadır. Bunlar İslâm ümmetinin bir parçası değiller. Anlaşma gereği Müslümanlarla birlikte hareket edebilirler. Yahudilerin dini kendilerine, Müslümanların dini ise kendilerinedir.¹⁷⁰

Üçüncü bölüm ise, bütün bireyleri kapsayan genel hükümlerden oluşmaktadır. Bu hükümler, bütün vatandaşlar nezdinde eşit hak ve sorumluluklara sahip ilkelerden

¹⁶⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 189

¹⁶⁷ Hamidullah, *el-Vesaike's-Siyasiye (Hz. Peygamber Döneminin Siyasî-İdarî Belgeleri)*, 70

¹⁶⁸ Medine sözleşmesinin maddeleri için bkz; Gadbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 33-42; İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, I, 174-175; Sallâbî, *Siyer-i Nebî Medine Dönemi*, II, 547-551

¹⁶⁹ Gadbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 33

¹⁷⁰ Gadbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 38

oluşmaktadır. Sözleşme gereği birinin yaptığı yanlışın sorumluluğu başkasına yüklenemez. Hata eden cezasını kendisi çeker. Mazlumun dini ve rengi ne olursa olsun ona yardım edilmelidir. Onun destekçisi devlettir.¹⁷¹

Medine sözleşmesinin bütün maddeleri incelendiğinde, dinleri ve mezhepleri ne olursa olsun o toplumda gerçekleşen tüm vatandaşlara eşit hak ve hürriyet veren bu vesikanın bir toplumu nasıl sosyal ve idarî yapılanmanın mükemmel bir şekilde işlendiğini görmüş olacağız.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sözleşmeyle, ümmetini kabileciliğe bağlılıktan, İslâm Dinini kabul ve tasdik eden bütün insanları bir arada toplayan ümmet şiarı bilinciyle bilinçlendirmiştir. Müslümanlar değişik kabilelere mensup oldukları halde kendi aralarında inanç bağıyla iç içe geçerek bağlanan bir toplum olmuşlardır.¹⁷²

Bu anlaşmaya göre, İslâm Devleti'nde yaşayan tüm vatandaşların arasında eşitlik ilkesinin uygulanması, Müslümanların safını kuvvetlendirmiştir. Müslümanları birbirlerine karşı merhametli ve birbirlerine kenetlenmiş ümmet şuurunu ortaya çıkaran bir toplum yapısına dönüştürmüştür. Bu sözleşme İslâm Devleti'nin anayasal ve idarî yapısını güçlendirmiş, bireyin idarî yapıyla olan ilişkisini en mükemmel şekilde düzenlemiştir.¹⁷³

Bu sözleşmenin en önemli özelliği de anayasal alanda geniş hatlar çizerek, eşitlik ve adalet alanlarında Müslümanların kendileriyle birlikte yaşayan Yahudi ve gayr-ı müslimlerle olan ilişkisini belirleyen ahidlerin en üst tabakasında olmasıdır. Özellikle de bu sözleşme İslâm'dan önce ırkçılığın ve kabileciliğin esaretinin altında yaşayan, varlığını ancak başkasına galip gelerek ortaya koyan ve başkasının hâk ve hürriyetini yok sayarak kendisini var eden bir anlayışın bu sözleşmeyle ortadan kalktığını düşündüğümüzde bu sözleşmenin önemi daha da artmaktadır.¹⁷⁴

Neticede Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanlarla olduğu kadar gayr-ı müslimlerle de anlaşma yaparak bir şehir devleti yapısını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu devletin

¹⁷¹ Gadbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 41

¹⁷² Sallâbî, *Siyer-i Nebî Medine Dönemi*, II, 551

¹⁷³ Sallâbî, *Siyer-i Nebî Medine Dönemi*, II, 562

¹⁷⁴ Sallâbî, *Siyer-i Nebî Medine Dönemi*, II, 562

anayasası yazılı bir şekilde günümüze kadar ulaşmıştır. Bu anayasa ilk İslâm Devleti'nin anayasası olması dışında yeryüzünde ilk anayasa olma özelliğine sahiptir.¹⁷⁵

Sonuç olarak bu sözleşmeyi, içinde yaşadığımız dünyanın uygarlık düzeyinde kabul gören ve insanların inanç ve hürriyetlerini benimseyen insan hakları evrensel beyannamesinden yüzyıllar önce insanın onurlu yaşamı için hazırlanan bütün haklarının verildiğini görmekteyiz. Böylesine insan hak ve hürriyetine değer veren bir Peygamberin en güzel ahlâk olarak şahsiyetini ortaya koyması şüphesiz Allah'a karşı verilen ahd ve misâkın sorumluluğunun yerine getirilmesiyle olur.

2.2.3. Rıdvan Biati ve Hudeybiye Anlaşması

Hicretin altıncı yılında, Resulullah (s.a.v.) rüyasında, ashabıyla birlikte Mekke'ye gittiklerini, ihramlı olarak Umre görevini yerine getirdiklerini ve Allah adına kesilmek üzere kurbanlıklar götürdüklerini görmüştür. Bu rüyayı ashabına bir müjde olarak anlatmış ve bunun üzerine Zilkade ayında Umre yapmak için ashabıyla birlikte yola çıkmıştı. Medine'den Mekke'ye yola çıkan müminler, Kabe'yi tavaf etmenin sevinci içerisindeydiler. Fakat Müslümanlar ile Mekke arasında bir engel vardı. Kureyşliler'in onları Beytullah'a girmesini menetmelerinden korkuyorlardı.¹⁷⁶

Resulullah'ın (s.a.v.) Medine'den yola çıkma haberi Arap kabileleri arasında yayılmıştı. Müslümanlar bu yolculuğun bir savaş için olmadığını ve yalnızca Umre yapmak için olduğunu duyurmuşlardı. Resulullah (s.a.v.), bunun bir savaş açmak olmadığını Kureyşlilere bildirmek için birçok elçi göndermiştir. Elçiler iki grup arasındaki mesajları iletmış ancak Hz. Peygamber (s.a.v.), Kureyş'in ileri gelenlerine ne amaçla geldiklerini tekrardan haber vermek üzere Osman b. Affan'ı Mekke'ye göndermiştir. Hz. Osman (r.a.) Ebu Süfyan ve Kureyş'in ileri gelenlerinin yanına gelerek Resulullah'ın (s.a.v.) mesajını onlara iletmış. Fakat onlar sadece Hz. Osman'ın (r.a.) Beytullah'ı tavaf etmesine izin vermişler. Bunun üzerine Hz. Osman "*Resulullah*

¹⁷⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 189

¹⁷⁶ İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, III, 330; Sallâbî, *Siyer-i Nebî Medine Dönemi*, II, 361

Beytullah'ı tavaf etmedikçe ben böyle bir şey yapmam” demiştir. Bu konuşma üzerine onu geri göndermeyip yanlarında tuttular.¹⁷⁷

Hz. Osman'ın (r.a.) geri dönmemesi üzerine Müslümanlar arasında öldürülmüş olması ihtimali yönünde birtakım söylentiler yayılmaya başladı. Bu durum Hz. Peygamber'e (s.a.v.) intikal etmişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle dedi: *“Bizler bu kavimle savaşıp hesaplaşmadıkça buradan hiçbir yere ayrılmayacağız.”* Ardından Müslümanları bu konuda biat etmeye çağırdı. Bunun üzerine sahabeler, ağacın altında oturan Resulullah'a (s.a.v.) sonu ölüm bile olsa biat ettiler. Orada bulunan herkes biat etti yalnızca Ced b. Kays biat etmedi. Müslümanlar biat ettikten sonra Hz. Osman'ın (r.a.) öldürülmediği haberi geldi. Hz. Osman (r.a.) da Resulullah'a biat etti.¹⁷⁸

İslam tarihinde bu biate “Rıdvan Biati” denir. Yüce Allah bu biat hakkında şöyle buyurmaktadır: *“Ey Muhammed o ağacın altında sana bağlılıklarını bildiren müminlerden Allah razı olmuştu. Çünkü onların kalplerinden geçeni biliyordu. Böylece Allah onlara iç huzuru bağışladı ve yakında gerçekleşecek bir zaferin müjdesi ile onları ödüllendirdi.”*¹⁷⁹ Burada Yüce Allah, Rıdvan Biatini gerçekleştiren müminleri anlatmakta ve onlardan razı olduğunu övgüyle bahsetmektedir.

Müşrikler, Müslümanlara Umre yapmak için Beytullah'a girmelerine izin vermemiş ve onlara adaletsiz ve haksız bir şart koşmuştu. Ayrıca onlara gönderilen elçiyi esir almaları, Müslümanların morallerini bozmuştu. Bunun ardından sonu ölüm bile olsa onlarla savaşacaklarına dair Resulullah'a (s.a.v.) biat etmişlerdi. Allah onların verdikleri ahdiyle sadık kaldıklarını ve kalplerinden geçeni çok iyi biliyordu. Bu yüzden onlara katından rahmet olarak gönderdiği güven duygusunu lütfetti ve onların kalplerini sakinleştirdi.¹⁸⁰

Bu biat haberi müşriklere ulaşınca onları bir korku sarmıştı. Bunun için bu yıl Müslümanlara Umre vazifelerini yapmalarına izin vermeyip gelecek yıl sadece üç gün

¹⁷⁷ Gadbbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 191; Hibbân, *es-Sîretü'n Nebeviyye ve Ahbâru'l Hulefâ*, 215

¹⁷⁸ Bkz; Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 385; Gadbbân, *Fıkhu's Sire (Davetin Medine Dönemi)*, II, 191; Hibbân, *es-Sîretü'n Nebeviyye ve Ahbâru'l Hulefâ*, 217; İbnü'l Esîr, *İslâm Tarihi, El-Kâmil Fit-Târih Tercümesi* (Çev: Eryarsoy, M. Beşir), İstanbul, Bahar Yay., 1991, II, 189

¹⁷⁹ Fetih, 48/18

¹⁸⁰ Cevziyye, *Bedâi'u't-Tefsîr*, III, 672

Mekke'ye gelip kalmaları için barış anlaşması teklifinde bulundular.¹⁸¹ Durumun vahametini anlayan Kureyşliler, Müslümanlarla barış yapmak üzere Süheyl b. Amr'ı elçi olarak gönderdiler. Uzun bir konuşma sonrasında iki taraf da barış sözleşmesini kabul ettiler.

Kureyşlilerin, Müslümanlarla anlaşma yapmak istemelerinin temelinde aslında stratejik olarak bazı nedenleri vardı. Bu nedenler:

1- Arapların ticaret merkezi olan Mekke'nin, Medineliler tarafından ulaşımı sağlanan kervan yollarının kapatılması sonucu oluşan ekonomik sıkıntı.

2- Müslümanların Rıdvan Biatini yapmaları ve savaş için verdikleri ahdi yerine getireceklerini bilen Kureyşlilerin korkması.

3- Eğer ki Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabı Mekke'ye girerse, Kureyşliler itibar kaybına uğrayacaklarını¹⁸² düşüncelerinden dolayı Müslümanlarla anlaşma yapma taraftarı olmuşlardır.

Bu anlaşma ise İslâm Tarihi'nde "Hudeybiye Anlaşması" olarak geçmekte olup maddeleri şu şekildedir:

1- Müslümanlar bu yıl Mekke'ye girmeyecek, gelecek yıl Mekke'ye üç gün kalma şartıyla gelebilirler ve kimseyle görüşmeyecekler.

2- Bu anlaşma iki taraf için de on yıl geçerli sayılacak ve savaş yapılmayacak, herkes güvende olacak ve taraflar birbirlerine saldırmayacaklar.

3- Kim Hz. Muhammed'le (s.a.v.) ve kim de Kureyşlilerle ahd ve misâk yapmak isterse buna kimse engel olmayacak.

4- Mekke'ye gelecek olan Müslümanlar yanlarında yalnızca kınlarında bulunan kılıçlarıyla gelebilecekler.

5- Kureyşlilerden her kim velisinin izni olmadan Hz. Muhammed'e (s.a.v.) giderse, geri iade edilecektir. Fakat Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte olup da Kureyşlilere giden biri geri iade edilmeyecektir.¹⁸³

¹⁸¹ Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsir*, VI, 112

¹⁸² Muhammed Hamidullah, *İlk İslâm Devleti*, (Çev: Sırma, İ.Süreyya), İstanbul, Beyan Yay., 1992, 54

¹⁸³ Bkz; Hibbân, *es-Sîretü'n Nebeviyye ve Ahbâru'l Hulefâ*, 284; İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi, el-Kâmil fi't-Târîh Tercümesi*, II, 190-191; Furi, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, 385; İbn-i Hişam, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, III, 332

Sonuç olarak Rıdvan Biati ve Hudeybiye anlaşması Müslümanlar için siyasi bir güç sahibi olmalarına neden olmuştur. Ayrıca anlaşma süresince çok sayıda insanın Müslüman olmasına vesile olmuştur. Nitekim Rıdvan Biatiyle Allah'ın müjdelediği zaferler ardı ardına gelmiştir. Hayber'in ve Mekke'nin fethi gerçekleşmiştir. Mekke, Kureyşlilerin iki yıl sonra anlaşmalarına sadık kalmadıkları ve tek taraflı olarak verdikleri söze sadık kalmadıkları için Müslümanlar tarafından fethedilmiştir.¹⁸⁴ Allah ahbine ve misâklarına sadık kalanları işte böyle mükafatlandırır.

2.2.4. Kur'ân Perspektifinde Uluslararası İlişkilerde Ahd ve Misâk

Toplumsal bir varlık olan insan, toplum içinde toplumun kurallarına bağlı olarak yaşamını sürdürmektedir. Yaşamın belirli bir düzen içinde olması için insan iradesi sonucu siyasî bir boyut olarak ortaya çıkan devletler de tıpkı insanlar gibi birbirleriyle ilişki ve etkileşim halindedirler. Bu ilişkiler, ilmî, kültürel, ticarî ve savaş gibi etkileşimlerdir. Devletler bu ilişkileri kurmadan varlığını sürdüremezler. Dolayısıyla devletler arasında, ekonomik, kültürel, siyasî ve askerî sözleşmeler, geçmişten günümüze kadar uzanan bir serüvene sahiptir.

Ahd ve misâk, genel anlamda Kur'ân'ın üzerinde titizlikle durduğu önemli konuların başında gelir. Ahid ve misâkın ihmal edilmesini ve sadakat gösterilmemesini şiddetle yasaklamıştır.¹⁸⁵ Bu konuya ait Kur'ân ve Sünnet hükümlerinin bir kısmı genel diğer bir kısmı ise özel olarak açıklanmaktadır.¹⁸⁶

Ahd ve misâklara bağlılık günümüz toplumlarının bile uluslararası ilişkilerde önem verdikleri en temel kavramların başında yer almaktadır. Ahde vefa, uluslararası literatürde Latince "Pacta Sunt Servanda" olarak geçen uluslararası hukuk kurallarının oluşturulması ve bir devlete anlaşma yapabilme yetkisi tanıyabilen kuraldır. Diğer taraftan bağlayıcılık ilkesine sahip anlaşmalar hukuku kuralıdır.¹⁸⁷ Ahde vefa uluslararası hukukun ana ilkelerini oluşturan bağlayıcı hükümlerdir. Dolayısıyla

¹⁸⁴ Bkz; Muhammed Abid el-Cabirî, *İslam'da Siyasal Akıl*, (Çev: Akyüz, Vecdi), İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1997, 231; Neşat Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar "Dini-İçtimâ-İktisadî-Siyasî Açıldan" İslâm Tarihi*, Ankara, TTK Yayınları, 1993, 225

¹⁸⁵ Maide, 5/1, 13; Ra'd, 13/25; Nahl, 16/91.

¹⁸⁶ Muhammed el-Hudari, *İslâm Hukuku Tarihi*, (Terc: Hatipoğlu, Haydar), İstanbul, Karaman Yayınları, 1967, 2. Baskı, 79

¹⁸⁷ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1985, I, 17

uluslararası sözleşmelerde durum ve şartlar ne olursa olsun verilen ahdin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Kur'ân perspektifinde konuyla ilgili ayetleri incelediğimizde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *“Kendileriyle anlaşma yaptığınız müşriklerden, anlaşma şartlarına tam olarak uyun ve size karşı başkalarıyla iş birliği yapmayan kimselerin durumu farklıdır. Bu nedenle onlarla yaptığınız anlaşmanın süresi tamamlanuncaya kadar anlaşmaya sadık kalın. Şüphesiz Allah ahbine sadık kalan kimseleri sever.”*¹⁸⁸

Yüce Allah, Müslüman ümmetin yapmış olduğu anlaşmalara sadık kalmalarını istemektedir. Bu husus topluları güvende tutmak için yapılan anlaşmalara sadık kalmakla mümkündür. Öyle ki anlaşma yaptığınız karşı tarafın anlaşmaya ihanet etmedikleri müddetçe Müslümanlar, anlaşma süresi doluncaya kadar anlaşmaya uymak zorundadırlar.¹⁸⁹

Nitekim İslam, başka dinlere mensup toplumlara ve gayr-ı müslimlere, onlar Müslümanlara ve zayıflara saldırmadıkça ne onlara düşmanlık besler ne savaş açar ne de mallarına ganimet olarak el koyar. Bilakis Kur'ân'da belirtilen ve sınırları özenle belirlenen sözleşmeler yapmak suretiyle bu toplumlarla ya da uluslarla dayanışma içine girer. Bu türden anlaşmaları Hz. Peygamber (s.a.v.) bizzat yapmıştır. Bu anlaşmaları çoğu kez kâfirler yapmayı talep etmişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.), yapılan bu anlaşmalara her durumda ve şartta sadık kalmış, karşı taraf anlaşmayı bozmadıkça anlaşmayı bozmaya kalkışmamıştır. Zaten Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de yapılan anlaşmaların gerekliliklerine uyulmasını emretmektedir.¹⁹⁰

İslâm'ın uluslararası anlaşmalar hakkındaki tavrını ve tutumunu Kur'ân-ı Kerîm bizlere şu şekilde açıklamaktadır: *“Allah, din konusunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlarla iyi ilişkiler içinde olmanızı ve onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü adil davrananları sever. Ancak Allah, din konusunda sizinle savaşmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanlarla dostluk kurmanızı yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte onlar gerçek zalimlerdir.”*¹⁹¹

¹⁸⁸ Tevbe, 9/4

¹⁸⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, II, 416

¹⁹⁰ Seyyid Kutup, *İslâm Toplumuna Doğru*, (Çev: Ahmed Pakalın), İstanbul, Beka Yayıncılık, 2014, 140

¹⁹¹ Mümtehine, 60/8-9

İşte İslâm, bütün insanlığa bu prensibin ışığında muamele etmeyi emreder. Her zaman düşmanlık, kin ve aldatmaca yerine sevgiyle davranmayı tercih eder. Bütün bu prensiplerin gayesi yeryüzünde barışı korumak ve insanî ilişkileri güçlendirmektir.¹⁹²

Yani size karşı anlaşmayı bozmayan, sizden olanları öldürmeyen, size hiçbir zarar vermeyen ve düşmanlarınıza destek olmayan kimselerle yapmış olduğunuz anlaşmalara uyun. Anlaşmalarına sadık kalanlar ile anlaşmalarını çiğneyip bozanlara karşı aynı tutumu sergilemeyin ve onları bir tutmayın. Şüphesiz Allah ahbine sadık kalanları sever.¹⁹³

Bir diğer ayette ise, *“Sözlerinde durmayan müşriklerin yaptıkları anlaşmaların gerek Allah nezdinde gerek O'nun Peygamber'inin yanında ne değeri olabilir ki! Bununla birlikte Mescid-i Haram'a yakın bir yerde kendileriyle anlaşma yaptığınız kimselerin durumu farklıdır. Bunlar sözlerine sadakat gösterdikleri sürece siz de onlara verdiğiniz ahidlere sadık olun. Çünkü Allah sözlerinde duran ve ahde vefasızlık yapmayanları sever.”*¹⁹⁴

Kalpleri kin ve nefretle dolu olan müşriklerin ahidlerinin hiçbir değerinin olmadığını ve bu kimselerin ahidlerine sadık kalmalarını beklemeyin. Çünkü o müşrikler size galip gelselerdi, daha önce söz verdikleri halde hiçbir ahd ve misâklarını yerine getirmezlerdi. Bunların dışında istisna olarak sözleşme yaptığınız, sözleşmelerine sadık olan, ihanet etmeyen kimseler ile müşrikler bir olamazlar. O sözleşme yaptığınız kimseleri gözetin, onlara karşı dürüst davranın.¹⁹⁵ Çünkü dürüstlük takvadır. Allah takva ehlini sever.

Ayrıca Yüce Allah, ister topluluk ve devlet isterse uluslararası anlaşmalar olsun her zaman yaptığı anlaşmayı bozan müşrikleri şöyle anlatmaktadır: *“Bu müşriklerle ne zaman bir anlaşma yapsan, her zaman bu anlaşmalarını çiğnerler, ahidlerine sadakat konusunda hiçbir sorumluluk taşımazlar. Onları savaşta karşında bulursan, arkalarından gelenler için öyle bir ders ver ki, belki savaşa katılmayan yandaşları akıllarında tutarlar.”*¹⁹⁶ Her defasında karakterlerinden ödün vererek yaptıkları

¹⁹² Kutup, *İslâm Toplumuna Doğru*, 141

¹⁹³ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 20

¹⁹⁴ Tevbe, 9/7

¹⁹⁵ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 26

¹⁹⁶ Enfal, 8/56-57

anlaşmaları bozan müşrikler, fitratlarını da bozmuşlardır. Fitratı bozulan bu kimseler verdikleri ahde ihanet ederler. En önemlisi insanın en temel özelliği olan ahde bağlılık ilkesini hiçe sayarlar.¹⁹⁷

Mukatil bin Süleyman'a göre ise, ahdini bozan grup Yahudilerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Mekkeli müşrikler arasındaki savaşta müşriklere silah yardımı yaparak Hz. Peygamber (s.a.v.) ile olan ahidlerini bozmuşlar. Bunun üzerine “unuttuk, hata ettik” deyip, ahidlerini yenilemişler. Fakat kalplerindeki kin ve öfkeden dolayı ahidlerini tekrar bozmuşlardır.¹⁹⁸

Burada mevzu bahis olan anlaşma Müslümanlarla müşriklerin siyasal grupları arasında yapılan anlaşmalardır. Ayet Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hitap etse bile, bu hitap Kur'an'a bağlılıklarını ilan eden geçmişten günümüze kadar yaşayan tüm Müslümanları kapsamaktadır.¹⁹⁹

Yukarıda zikrettiğimiz ayetin ardından Yüce Allah, ahdini bozan ve yapılan tüm sözleşmelere riayet etmeyen müşriklere karşı Müslümanların nasıl bir davranış sergilemeleri gerektiğini şöyle açıklar: “*Ey Peygamber, savaşta onları karşında bulursan, onlara asla unutamayacakları bir ders ver. Öyle ki, savaşa katılmayan yandaşları da ibret alır ve akıllarında tutarlar.*”²⁰⁰ “*Kendileriyle anlaşma yapmış bulunduğu bir topluluğun ihanet etmesinden kaygı duyman için ortada makul nedenler varsa, sen de karşılık olarak yaptığın anlaşmayı bozduğunu onlara açıkça bildir. Çünkü Allah sözünde durmayanları sevmez.*”²⁰¹ Burada anlaşma yapılan toplumun yapılan anlaşmaya ihanet kaygısı hissi vermesi endişesi değil, bilakis ihanetin yapılacağını gösteren delillerdir. Aslında hıyanet emanetin zıddıdır. Buradaki ihanet edilenden maksat toplumun üzerindeki emanet ahdi olan anlaşmadır.²⁰² Bu emanete ihanet etmek yapılan anlaşmayı bozmak demektir.

¹⁹⁷ Kutup, *Fî Zilâl'il Kur'an*, VII, 68

¹⁹⁸ Mukâtil Bin Süleymân, *Tefsîr-i Kebîr*, (Terc: Eryarsoy, M. Beşir), İstanbul, İşaret Yayınları, 2006, II, 113

¹⁹⁹ Esed, *Kur'an Mesajı*, 336

²⁰⁰ Enfal, 8/57

²⁰¹ Enfal, 8/58

²⁰² Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerîm Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri)*, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2016, 264

Müslümanlar herhangi bir toplumla yaptıkları anlaşmaları tek taraflı ve anlaşma yaptığı topluma haber vermeden bozamazlar. Anlaşmayı bozmaları için ihanetin delilleri sabit olmalıdır. Yani karşı tarafın ihanetine güçlü bir delil bulunması halinde, anlaşmayı yapan karşı tarafa bildirmek suretiyle anlaşma bozulabilir. Yani karşı tarafın anlaşmanın bozulduğunu bilmesi şarttır.²⁰³

Kısaca Yüce Allah, Müslümanların ahd ve misâklarını güvence altına almalarını istemektedir. Müslümanlar, karşılıklı olarak anlaşma yaptıkları toplumdan ahidlerine ihanet edeceklerine dair sağlam delillere sahip olduklarında, anlaşmayı bozmalarında bir sakınca yoktur. Eğer anlaşma bozulacaksa, Müslümanlar anlaşma yaptıkları topluma kesin bilgi vermelidir. Çünkü Müslümanlar, ihanet etmemeli, aldatmamalı ve asla hile yapmamalıdır. Çünkü Kur'ân'ı kendisine rehber edinmiş olanlar ahd ve misâklarına bağlılıklarını göstermelidirler. Allah ahdine sadık kalanları sever.

Müslümanlar; bir devletle, ulusla ya da bir toplulukla yaptığı tüm sözleşmelere her zaman hangi şart ve durumda olursa olsun sadık kalmışlardır. Fakat karşı tarafta olanlarda ahde vefa süreklilik göstermemiştir. Bu tür ahde vefa göstermeyenleri Yüce Allah bizlere şöyle aktarır: *“Sözlerinde durmayanların, yaptıkları sözleşmelerin Allah ve Resulünün yanında ne değeri olabilir ki? Çünkü onlar size galip gelselerdi ne ettikleri yeminleri ne de yaptıkları sözleşmeleri gözetirlerdi. Onlar bir yandan dilleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırken, kalpleriyle kötülüklerinizi isterler. Zaten onları çoğu, sözünde durmayan fasıklardır. Onlar dünya menfaatlerini Allah'ın ayetlerine tercih ederler. Üstelik diğer insanları da Allah'ın yolundan çevirirler. Onlar gerçekten çok kötü işler yapmaktalar. O kimseler, müminlerin hakkı söz konusu olduğunda ne ettikleri yemini ne de yaptıkları sözleşmeleri dikkate alırlar. Doğru yoldan çıkıp çizgiyi aşanlar, işte böyleleridir.”*²⁰⁴

Yaptıkları sözleşmelere vefa göstermeyenler, ancak güçsüz durumda oldukları ve size karşı galip gelemeyeceklerini anladıkları vakit, sizlerle anlaşma yoluna giderler. Fakat size karşı üstün olduklarını gördükleri vakit, size galip gelebileceklerini düşündükleri zaman, verdikleri ahd ve misâklarını çiğnerler. Yani aranızda yaptığınız sözleşmeleri görmezden gelir ve size karşı hiçbir sorumluluk göstermezler. Sizlere karşı

²⁰³ Bkz; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, II, 414; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, II, 400; Taberî, *Câmiu'l Beyân*, VI, 271

²⁰⁴ Tevbe, 9/8-9-10

her türlü kötülüğü yapmaktan geri durmazlar. Müminlere karşı verdikleri ahd ve misâklarından dolayı yüklenmiş oldukları sorumluluklara aldırış etmezler.²⁰⁵

Yüce Allah, Müşriklerin bu durum ve davranışlarına karşın Müslümanlardan ise, *“...sizin anlaşma yaptıklarınıza gelince, onlar size karşı dürüst kaldıkları sürece, siz de onlara karşı dürüst olun. Çünkü Allah, yalnızca kendisine karşı sorumluluk bilinci taşıyanları sever”*²⁰⁶ şeklinde buyurarak sorumlu davranmalarını istemektedir. Şüphesiz, Kur’ân’ın en önemli ilkelerinden biri de verilen ahd ve misâka sadakat göstermektir.

Yüce Allah, aldatma ve hile yapma düşüncesiyle yapılan sözleşmeleri ve dünya menfaati ve çıkarı için ahd ve misâkları bozmayı kesinlikle reddeder. Bu konuda şöyle buyurmaktadır. *“Ey Müminler karşılıklı anlaşma yaptığınız vakit, Allah ile olan ahdinize sadakat gösterin. Allah’ı kendinize şahit tutarak sapasağlam ettiğiniz yeminleri bozmayın. Şüphesiz ki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. Aranızda bir topluluğun diğerinden daha güçlü ve sayıca çok olması nedeniyle ahidlerinizi aranızda bir aldatma aracı olarak kullanmayın. İpini kuvvetlice bağladıktan sonra onu bozmaya çalışan kadının durumuna benzer bir duruma düşmeyin. Biliniz ki, Allah sizi ahidleriniz konusunda sınamaktadır. O üzerinde tartışıp durduğunuz konularda Kıyamet Günü her şeyi açıklığıyla ortaya koyacak ve gereken hükmü verecektir.”*²⁰⁷

Bu emirlerle Allah, anlaşmalara riayet edip uymayı kesinlikle farz kılmış, yapılan anlaşmalara uymamayı ise yasaklamıştır. Hilekârlığı, ahd ve misâka sadık olmamayı reddetmiştir. Çünkü bir topluluğun diğer bir topluluğun azlığına dayanarak anlaşmayı bozması İslâm’ın prensibine uygun değildir. Bu tür bahaneler yalancı, hilekâr ve çıkarıcı kimselerin başvurduğu yoldur. İslâm bu tür şeyleri şiddetle yasaklamaktadır. Hatta önceden verilen ahdi, din uğruna savaşan Müslümanlara yardım etmek için bozmak ne pahasına olursa olsun mümkün değildir. Yapılan anlaşma düşmanlar tarafından korunduğu sürece Müslümanların anlaşmaları bozmaları İslâm’ın ruhuna uygun değildir. Bu emir ve hükümler, lafta kalan teori veya ideal prensipler değil,

²⁰⁵ Kutup, *Fî Zilâl’il Kur’ân*, VII, 295

²⁰⁶ Tevbe, 9/7

²⁰⁷ Nahl, 16/91-92

müminlerin hayatında, uluslararası ilişkilerde yaşamış oldukları tarihi gerçeklerdir. İslâm tarihi bu uygulamaların benzerleriyle doludur.²⁰⁸

Allah (cc), her türlü verilen ahidleri ve yapılan anlaşmaları, kişinin Allah'a verdiği ahdi, Peygamber'e karşı verdiği biati ve insanların, devletlerin ve ulusların kendi aralarında yapılan sözleşmelerin yerine getirilmesini istemektedir. Dünya menfaatini göz önünde bulundurup uluslararası yapılan anlaşmaları bozmak yahut bir toplum bir takım dünya menfaati için yapmış olduğu anlaşmayı, hile ve entrikalarla bozacak olursa, toplumlar arasındaki güven ortadan kalkacaktır. Bu durum uluslararası çatışmaların yaşanmasına sebebiyet verecektir.²⁰⁹ Dolayısıyla böyle bir duruma düşmemek için Allah bizleri uyarmaktadır.

Allah, insanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeden ahde bağlılık ilkesini uluslararası ilişkilerde sağlam bir prensip üzerine oturtmaktadır. Ulusların birbirlerine karşı olan güvenini aralarında yaptıkları anlaşmalara sadakat göstermelerine bağlamaktadır. Bu anlaşmalara sadakat gösterilmediğinde ise, ulusların huzur ve barış ortamında yaşamaları olanaksız olur. Bundan dolayı Allah, ahd ve misâka bağlılığı, insan için yaşamın en önemli ilkesi haline getirmiştir.

Ahde vefa erdemli bir yaşamın en önemli koşuludur. Nitekim Allah, insanların Rabbine karşı, insanlara karşı ya da ulusların kendi aralarında birbirlerine karşı verdikleri ahd ve misakı bir bağlılık içerisinde yerine getirmesini istemektedir.²¹⁰ Ayrıca kişinin kendisiyle ya da bir başkasıyla olan ilişkisinde ister bireysel ister toplumsal ya da ulusal olsun bu ilke dünya menfaatleri ve çıkarları için asla çiğnenemez. Ahd ve misâka sadakat hangi şart ve durumda olursa olsun mutlaka yerine getirilmelidir.²¹¹

Tüm bu hükümleri kendi hayatında en güzel şekilde yaşayan ve tüm insanlığa örnek ve rehber olan Allah'ın elçisi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şu örneği açıklamaya çalıştığımız bu konunun önemini bize göstermektedir. Hudeybiye anlaşmasından sonra Mekke'de tutuklu bulunan Ebu Cendel'in, bir şekilde oradan kaçıp Medine'ye gitmesi üzerine anlaşma gereği Hz. Peygamber (s.a.v.) onu Mekke'ye geri göndermiştir. Çünkü

²⁰⁸ Kutup, *İslâm Toplumuna Doğru*, 142-143

²⁰⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, III, 176-177

²¹⁰ Bkz; Taberî, *Câmiu'l Beyân*, VI, 385; Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, III, 1547; Kurtubî, *Câmiu'l Ahkâmi'l Kur'ân*, VI, 23

²¹¹ Kutup, *Fî Zilâl'il Kur'ân*, IV, 121

anlaşma gereği, Mekke'den Medine'ye giden olursa, bu kişi tekrar Mekkelilere teslim edilecekti. Bu anlaşma maddesi gereği Hz. Peygamber (s.a.v.) Cendel'e, "Sabret, biz ahdimizden geri dönemeyiz. Allah, yakında sana bir yol gösterecektir"²¹² demiştir. İşte bu olay ahd ve misâkın Müslümanlar için ne kadar mühim olduğunu bize göstermektedir. İslâm Peygamber'inin bu davranışı, insanlık için evrensel bir örnektir.

2.2.5. Ahd ve Misâka Vefa Göstermek

İnsanın kendisine yaratılışından itibaren bahşedilen aklî ve maddî nimetler, insana ahlâkî bir sorumluluk yüklemiştir. Bu sorumluluk Allah'ın insanlar için göstermiş olduğu dosdoğru yol üzerinde yürüme sorumluluğudur. İnsanın Allah'a karşı ahd vererek, yerine getirmeyi taahhüt etmiş olduğu hükümlere bağlılığı gerektirir. Yüce Allah bu konuda öyle buyurmuştur: "*Ey iman edenler, Allah'a verdiğiniz iman ve teslimiyet ahdini ve bütün sözleşmelerinizin yükümlülüklerini yerine getirin...*"²¹³ Yani, yaptığınız bu ahidlerin gereğini yerine getiriniz. Üzerinize yüklemiş olduğunuz bu hükümlerin tüm gereklerine sadakat gösterin, bu sadakat imanın korunması ve gereğidir.²¹⁴

Allah, müminleri onurlandırmak ve yüceltmek için ahidlerini yerine getirmelerini istemektedir. Buradaki 'ukud kelimesi, akid kavramın çoğulu anlamında kullanılmıştır. Yani, ister insanın Rabbi ile isterse de insanın diğer insanlarla yaptığı bütün ahd ve misâkları kapsamaktadır. Bu ahidler, Allah'ın bir hüküm olarak insanlara bir yol gösterici olarak gönderdiği Kur'ân'ın bütününde insanın üzerine farz kıldığı hükümleri içermektedir.²¹⁵

Bu ahidler, Allah'ın insanlara yüklediği ve gereğini tam bir teslimiyet içerisinde yerine getirmeleri için sorumlu tuttuğu emirlerdir. Bu sözleşmeler, insanların güven içinde bir hayat sürdürmeleri için karşılıklı teminatlar içermektedir. Açıktır ki, müminler bu ahidleri yerine getirmekle yükümlüdürler.²¹⁶ "*Gerçek şu ki, kim verdiği ahdi yerine getirir ve emanete hıyanet etmekten sakınırsa bilsin ki, Allah kendisine karşı sorumluluk bilinci taşıyanları muttakileri sever.*"²¹⁷ İnsanlar bir takım temel hâk ve

²¹² Buhârî, *Şurûat*, 15.

²¹³ Maide, 5/1

²¹⁴ Hasenî, *Bahrü'l Medîd*, II, 608

²¹⁵ Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsir*, II, 64

²¹⁶ Bkz; Zemahşerî, *Keşşâf*, II, 356; Taberî, *Câmiu'l Beyân*, V, 395

²¹⁷ Al-i İmran, 3/76

hürriyetlere sahiptir. Bu haklar, farklı inanç sistemlerine tabi olan insanları da kapsamaktadır. Bu nedenle müminler kime karşı bir ahd vermişse yerine getirmekle mükelleftir.²¹⁸

Ahde vefa ve takva erdemli insanların temel ilkesidir. Her muttaki olan insan ahbine sadakat gösterir. Bu nedenle muttakiler Allah'ın merhametine ve sevgisine mazhar olurlar.²¹⁹ Dolayısıyla Allah'ın rahmeti ve sevgisi, iman edip hem Allah'a hem de tüm insanlara verdiği ahd ve misâkına sadık kalanların üzerinedir.

Şüphesiz ahbine vefa gösteren kullarını Allah (cc), sevdiğini zikrettiği gibi onları en güzel şekilde mükâfatla ödüllendireceğini şöyle açıklamaktadır: “*Ey Peygamber, (Hudeybiye’de) sana biat edenler, bağlılık ahdi verenler, aslında bu ahdi Allah’a vermişlerdir. Allah’ın eli onların elleri üzerindedir. O halde kim ahdini bozarsa, yalnızca kendisine zarar vermiş olur. Kim de Allah’a karşı ahbine sadık kalırsa, Allah, ona büyük bir mükafat bahşedecektir.*”²²⁰

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere ahde vefa büyük bir sorumluluk gerektiren bir sözleşmedir. Bu sorumluluk bilinciyle hareket eden insanı şüphesiz Yüce Allah büyük bir mükâfatla ödüllendirecektir. Çünkü O asla ahdinden dönmez.

Ahd ve misâklara sadakat gösterme konusunda Allah kefil kılındığı için, insanın, Allah’a olan inancı gereği ahlakî, sosyal ya da uluslararası ilişkilerdeki sorumluluklarına bağlılığı Allah ile olan bağlılığa işaret eder. Bu nedenle ahdin insana yüklemiş olduğu sorumluluğu insanın yerine getirmesi Kur’ânî bir ilkedir.²²¹

İnsanın Yüce Allah'ın rızasına nail olması için erdemli bir hayat yaşaması gerekir. Bu erdem Allah'ın insanlardan istemiş olduğu hayatı yaşarken sahip olması gereken özelliklere bağlıdır. Ahde vefa bu özelliklerin başında gelmektedir. Allah insanın sahip olması gereken özellikleri bize şu şekilde aktarmaktadır: “*Gerçek erdemlilik yüzünüzü doğuya ya da batıya çevirmek değildir. Gerçek erdem sahibi, Allah’a, meleklerle, Kur’ân’a ve Allah’ın Peygamberlerine inanan, kendisi için kıymetli olan malını; akrabasına, yetimlere, ihtiyaç sahiplerine, yolculara ve insanları kölelikten kurtarmaya harcayan, namazında devamlı ve dikkatli olan ve zekatını veren kişidir.*

²¹⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsiri*, I, 372

²¹⁹ Karaman, (ve diğerleri), *Kur’ân Yolu*, I, 609

²²⁰ Fetih, 48/10

²²¹ Mevdûdî, *Tefhimu’l Kur’ân*, III, 54

Ayrıca gerçek erdem sahipleri, söz verdiklerinde sözlerini tutan ve her türlü zorlukta sabredendir. İşte bunlardır sadakatlerine sadık olanlar ve Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar."²²² Takva sahibi olanlar ve muttakiler bu özelliklere sahip olanlardır.

*"Gerçek erdem sahipleri, sözlerini yerine getirenler ve onlar dehşeti her tarafı kaplayan Kıyamet Günü'nden korkanlardır."*²²³ Kendisine yüklemiş olduğu sorumluluğu yerine getiren, Allah'ın insana yüklemiş olduğu sorumluluğu da yerine getirir. Çünkü bu erdem sahipleri kıyametin o dehşetinden korkarlar. İşte bu erdem sahipleri, Allah'a itaati gerçekleştirmek için verdikleri ahdi yerine getirirler.²²⁴

Kişinin yerine getirmekle zorunlu olduğu taahhütler verdiği sözü yerine getirmesidir. Bu insanın, Allah'a vermiş olduğu Kâlûbelâ'daki ahdi ve İslâm'ı benimsemesinin getirmiş olduğu sorumluluklar gereğidir.²²⁵

Kısaca Müslüman kişi ahd ve misâkına bağlı olan kişidir. Müslümanlar bu ilkeyi kendi hayatlarına tatbik ederek yaşamak zorundadırlar. Müslümanın hem Allah'a karşı hem de diğer bireylere karşı vermiş olduğu ahdi hangi durum ve şartta olursa olsun Müslüman şahsiyeti oluşturmak adına yerine getirmesi gerekir. Bu konuda Yüce Allah Müslümanların bu özelliğini şöyle zikretmektedir: *"Onlar ki, emanetlerine riayet eder ve Allah'a ve insanlara verdikleri ahidlere sadık kalırlar."*²²⁶

Yüce Allah, bu özellikleri kendi şahsiyetinde barındıran Müslümanları ödüllendireceğini ise şöyle zikreder: *"İşte bunlar Allah'ın nimetlerine nail olanlardır. Firdevs cennetine varis olacak ve ebediyen orada kalacaklardır."*²²⁷ Yani bu özellikleri kendinde taşıyanlar, cennette ebedî kalacak olanlardır. Firdevs cennetine mirasçı olacakları Allah, şerefendirip yüceltmektedir.

Nitekim Yüce Allah (cc), verdiği sözü en güzel şekilde yerine getirendir. Yeter ki, insanlar Allah'ın istemiş olduğu şekilde yaşayıp ve en güzel şekilde insanlara örnek olsunlar. *"...Verdiği ahde vefa göstermede Allah'tan daha sağlam ahde vefa*

²²² Bakara, 2/177

²²³ İnsan, 76/7

²²⁴ Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsir*, VII, 137

²²⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, V, 361

²²⁶ Mü'minun, 23/8

²²⁷ Mü'minun, 23/10-11

*gösterebilen yoktur. Allah ile yapılan bu alış-verişten dolayı sevinin ve bilin ki, bu büyük bir bahtiyarlıktır.*²²⁸

2.2.6. Ahd ve Misâka Vefa Göstermemek

Ahd ve misâklarına vefa gösterenlere Yüce Allah, büyük mükâfatlar ve ebedî cennetle müjdelediğini vaad etmiştir. Fakat Allah, ahd ve misâklarına vefa göstermeyenlere çok acıklı bir azap hazırlamıştır. Ahde sadakat göstermeyenler konusunda Allah şöyle buyurmaktadır: *“Allah’a karşı taahhütlerini ve yeminlerini ufak bir çıkar karşılığında bozanlar var ya; onlar, öteki dünyanın nimetlerinden asla faydalanmayacaktır. Allah kıyamet günü, onlarla konuşmayacak, yüzlerine bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onların hakkı acıklı bir azaba mahkûm olmaktır.*²²⁹ Ayetten de anlaşılacağı gibi ahdini ve yeminini az bir menfaat veya dünyanın geçici zevkleri için bozanlar Allah’ın azabına uğrayacaklardır.

Müfessirlere göre bu ayet Yahudilerden bahseder. Pek çok konuda Allah’a verdikleri; yeni bir Peygamber geldiğinde ona inanıp tabi olacaklarına ve Peygambere yardım edeceklerine, emanete ihanet etmeyeceklerine ve adil davranacaklarına dair vb. ahidleri ve ettikleri yeminleri çok az dünya menfaati için bozmuşlardır. İşte bundan dolayı Allah, onlara değer vermeyip onları azabın en şiddetlisine duçar edecektir.²³⁰

Fitrî olan ahidlerine sadık kalmadıkları için azaba uğrayanların hakkında ise Allah şöyle buyurmaktadır: *“Yaratılışlarında Allah’a verdikleri iman ve itaat misakından dönenler, Allah’ın emrettiği hükümleri yerine getirmeyenler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran kimselere gelince; onlar Allah’ın lanetine uğrayacak, Allah’ın rahmetinden uzak kalacaklardır. Onları kıyamet günü cehennem beklemektedir.*²³¹ Bu söz/misâk Allah’ın ruhlar âleminde insanlardan aldığı misâktır. Allah, *“ben sizin Rabbiniz değil miyim? Onlarda, evet şüphesiz sen bizim Rabbimizsin*²³² dediler. Bu sözlerini onlara hatırlatan Allah’ın elçisine inanmadılar ve onu inkâr ettiler. Dolayısıyla Allah ile olan misâklarını bozdular.²³³

²²⁸ Tevbe, 9/111

²²⁹ Al-i İmran, 3/77

²³⁰ Bkz; Zemahşerî, *Keşşâf*, I, 976; Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu'l-Gayb)*, VI, 414; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsiri*, I, 373

²³¹ Ra’d, 13/25; Bakara, 2/27

²³² A’raf, 7/172

²³³ Hasenî, *Bahrü’l Medîd*, IV, 579

İnsanın fitrat üzere doğması, Allah'ı bilmesi ve birlemesidir. Bu Allah'ı birleme ve tanıma Kâlûbelâ'da yapılan ahd üzerinedir. Bundan dolayı insanoğlunun Allah'a karşı verilmiş misâkı vardır. İşte dünya hayatında bu misâkı bozanlar ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarıcılar, Allah'a olan bağlılıklarını, Peygamber ve diğer müminlerle olan ilişkilerini koparmışlardır. Bundan dolayı Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış ve varacakları yer cehennem olmuştur.²³⁴ Bu çirkin vasıfları taşıyanların sonu, Allah'ın rahmetinden uzaklaşmak ve cehennem azabına layık olmaktır.

Allah'a verilen ilk ahdi/misâkı çiğneyen, o bağlılık ve şahitlik sözünü bozan, ahde vefa göstermeyen, bir uyarıcı olarak gönderilen Peygamberleri inkâr eden ve onları yalanlayan kişi, hiçbir misâkı yerine getirmez. Bunlar yeryüzünde fitne fesat çıkarıp bozgunculuk yaparlar. İşte bunlar, Allah'ın lanetlediği ve cehennemi onlara layık gördüğü kimselerdir.

Allah ile insan arasındaki misâk (bağlılık sözü), insanın Allah ve diğer insanlar ile olan ilişkilerinde ancak bir anlam kazanabilir. Bu bağı, ilişkiyi kesmek yani bağlılık misâkını çiğnemek, bu ilişkiyi kötüye kullanmak demektir. Çünkü bu bağlılık doğru bir şekilde ifa edilmedikçe ortaya fitne çıkar. Dolayısıyla Allah bu bağlılık sözünün bozulmasını yasaklar. Bu bağlılık sözünü bozanlar hem insanlar arasında hem de uluslar arasında kaos ve kargaşaya sebebiyet verir.²³⁵

Şüphesiz ki, ahd ve misâklarını bozanların çoğu Yahudi ve Hıristiyan topluluğudur. Yaptıkları sözleşmeleri bozmaları onların özelliklerinden biridir. Yüce Allah Kur'ân'da bunların durumunu şöyle zikretmektedir:

*“Ne zaman Allah'a söz verdyseler, bazıları sözlerini bozup çiğnediler. Zaten onların çoğu inanmazlar.”*²³⁶

*“Ne yazık ki onlar Allah'a verdikleri sözden döndükleri için onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık.”*²³⁷

²³⁴ Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsir*, I, 70; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, III, 73

²³⁵ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, I, 59

²³⁶ Bakara, 2/100

*“Ahidlerini bozdukları, peygamberleri haksız yere öldürdükleri, Allah’ın emirlerini reddettikleri ve kalplerimiz zaten bilgiyle dolu diyerek kibirlendikleri için onları cezalandırdık. Şimdi artık çok az şeye inanırlar.”*²³⁸

*“...Musa öfke ve üzüntü içinde kavmine döndü, Ey kavmim, Rabbiniz size güzel bir söz vermemiş miydi? Peki, bu sözün gerçekleşmesi size çok mu uzaktı. Yoksa Rabbinizin gazabına uğramanıza mı karar verildi ki, bana verdiğiniz sözden döndünüz?”*²³⁹

*“Biz, vaktiyle biz Hıristiyanız diyenlerden de itaat ahdi almıştık. Ama onlar da tıpkı Yahudiler gibi kendilerine tebliğ edilen ilahi emirleri yok saydılar. Bundan dolayı Biz de Kıyamet’e kadar onların arasındaki kin ve düşmanlıklarını artırdık. Allah onlara yaptıkları yanlışları bildirip, hak ettikleri karşılığı verecektir.”*²⁴⁰

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar, Allah’ın engin rahmeti ve merhametine karşın her defasında verdikleri sözlere sadakat göstermeyip Allah’a ve Peygamberlere olan bağlılıklarını bozmuşlardır. Onların varacakları yer ne kadar kötü bir yerdir.

Verilen ahd ve misâka bağlılık, imanın bir tecellisidir. Bağlılığı ortadan kaldırmak ise inkâr ve küfürdür. Allah’ın ahbine sadık kalıp bağlılıklarını devam ettirenler müminlerin ta kendileridir. Müminler için Allah’ın mükâfatı çok büyüktür. Fakat Allah’ın ahbine sadakat göstermeyen, her türlü sözleşmeleri yok sayan ve yeryüzünde böbürlenip fitne ve fesat çıkararak bozgunculuk yapanlar, Allah’ın şiddetli azabına layık olanlardır.

²³⁷ Maide, 5/13

²³⁸ Nisa, 4/155

²³⁹ Taha, 2086

²⁴⁰ Maide, 5/14.

SONUÇ

Yüce Allah (cc) insanlara hidayet kaynağı olarak gönderdiği Kur'ân'da birçok kalıpta geçen ahd ve misâk, üzerinde titizlikle durulması gereken kavramlardır. Bundan dolayı biz de bu çalışmamızda, konuyu farklı yönleriyle ele alarak, ahd ve misâk kavramlarıyla anlam yakınlığı olan akid, ahidleşme, ahde vefa ve yemin lafızlarını inceleyerek birbirleriyle olan anlam ilişkisini ortaya koymaya çalıştık. Misâkın ahidden, akidin de misâktan daha kapsamlı olduğunu ve yeminin de tek taraflı ahid olduğu kanaatine vardık. Ahd ve misâk kavramlarının birçok kelimacı, muhaddis ve müfessirler tarafından birbirlerinin eş anlamlısı olarak kabul edildiğini gördük.

Kur'ân'da pek çok ayette Yüce Allah'ın; Peygamberlerden, Kitap Ehlinden, İsrailoğulları'ndan, Hıristiyanlardan, Yahudilerden, Müslümanlardan ve Müşriklerden, özellikle de bütün insanlardan "ahid" aldığı bildirilmektedir. Bu ahidlere ilâhî anlaşma denir. Bu konu hakkında Kur'ân ayetlerini incelediğimizde bu ahidlerin kapsadığı konular hemen hemen aynıdır.

Kur'ân ayetleri ışığında ahd ve misâk kavramlarıyla anlam bulan ilahî antlaşmalar 'bezm-i elest' ya da 'elest bezmi' şeklinde geçmektedir. Bazı yorumculara göre bu ilâhî anlaşma insanoğlu yaratılmadan önce Kâlûbelâ'da gerçekleşmiştir. Bazı kelim âlimleri ve tefsircilere göre ise, bu olay gerçek anlamda yaşanmamış, Kur'ân'daki bu ifadeler, gerçeği insan aklına daha iyi yerleştirmek için temsili anlatımlar hükmündedir.

İnsanların karşılıklı olarak kendi aralarında yaptıkları ahd ve misâklar üzerinde de durduk. Bu husus da önem arz etmektedir. Çünkü insanoğlunun en çok suistimal ettiği konulardan biridir. İnsanın güvenilir olması, sözünde durması içinde yaşadığı toplumda huzur ve güveni sağlar. Lakin sözünde durmayan, güvenilir olmayan vefasız insanların olduğu bir toplumda huzursuzluk, tatsızlık ve güvensizlik hâkim olur. Bu tür toplumlar Allah'ın razı olmadığı toplumlardır.

Bu konuda insanlar için en güzel örnek Hz. Peygamber'dir (s.a.v.). Nitekim cahil bir toplum olan Mekke'de "el-Emîn" sıfatını taşımaktaydı. Allah'ın insanlara hidayet rehberi olarak göndermiş olduğu "İlahi Mesajı" inkâr eden müşrikler dahi onu güvenilir ve sözünün ehli olarak kabul etmişlerdir. Hatta ona en değerli eşyalarını bile

emanet etmişlerdir. Bu durum, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözünde emin olmasının bir sonucudur. Bu eminlik vasfı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) İslamı insanlara tebliğinde başarılı olmasına yardımcı olmuştur.

Dolayısıyla bu noktada Hz. Peygamber (s.a.v.) bizler için güzel bir örnek niteliği taşımaktadır. Bizler onu örnek alıp, ahidlerimizi ve misâklarımızı yerine getirirsek hem sosyal yaşantımızda sözümüze itibar edilir hem de Allah'ın (cc) dinini insanlara anlatırken daha iyi sonuçlar elde edebiliriz. Yani bizler Allah'a (cc) ve insanlara karşı yaptığımız sözleşmeleri hakkıyla yerine getirirsek hem bu dünyada hem de ahirette kazananlardan oluruz.

Ayrıca ahd ve misâk uluslararası sözleşmelerde önem arz eden konulardan birini oluşturmaktadır. Bu konuda devletler veya uluslar kendi aralarında anlaşmalara vardıklarında, bu anlaşmalara bağlı ve verilen sözlere sadık kalmalıdırlar. Nitekim bu durum, aynı zamanda Kur'ân ahlâkının en önemli ilkelerinden birini oluşturmaktadır.

Yüce Allah'ın, Kur'ân'da üzerinde titizlikle durduğu ahd ve misâk konusunda asla taviz vermediği görülmektedir. Çünkü bu konu, bireysel, toplumsal ve uluslararası yaşamı birbirine bağlayan kuvvetli bağlılık ve güven ilkesidir. Ahd ve misâkın hâkim olmadığı bir toplum çözülür ve yok olur. Kişilerarası münasebetlerde güven ve sadakat duygusunun egemen olmasında ahidleşme tek garanti aracıdır. Ahde vefa ve güven duygusu olmayan toplumda sosyal yaşamdan söz edilemez. Dolayısıyla, Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da, insanların sosyal hayatının bir gereği olarak, insanların karşılıklı yaptıkları anlaşmaların kurallarına göre davranmalarını ve ahidlerini yerine getirmelerinin önemini ısrarla vurgulamaktadır.

Bu konuda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gerek Mekke'de gerekse Medine'de müşriklerle, Ehl-i Kitapla ve diğer kabilelerle yaptığı sözleşmeler bizler için birer örnektir. Hz. Peygamber (s.a.v.) yaptığı tüm bu sözleşmelere her daim sadık kalmıştır. Hatta bu sözleşmelerdeki bazı maddeler Müslümanların aleyhine olsa bile. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu sadık tutumu, dinin yayılmasına ve İslâm Devleti'nin genişlemesine neden olmuştur.

Yüce Allah, Kur'ân'da ahde sadık olunmasını emretmektedir. Öte yandan, ahdi bozmayı ve herhangi bir gerekçe göstermeden tüm ahidleri bozmayı yasaklar. Ahidlerine sadakat göstermeyip onları yok sayan kişi veya milletlerin Yüce Allah'a karşı bahaneleri de bulunamaz.

Keza Yüce Allah, ahdine sadakat göstermeyen insanları kınadığı gibi, devletleri, ulusları ve toplumları da kınamaktadır. Herhangi bir toplumun birçok devletle sözleşmeler yapıp daha sonra diğer saflarda güçlü ve etkili devletler olduğunu ve bunun devletin çıkarına olduğunu iddia ederek anlaşmalarını bozmasını kabul etmez ve her koşulda anlaşmaya uyulmasını talep eder.

Kur'ân, ahde sadık olmanın müminlerin en önemli özelliklerinden biri olduğunu belirterek gerek kişiler arası gerekse uluslararası ilişkilerde ahde uymaya özel bir önem verir. Diğer bir ifadeyle Kur'ân, ahd ve misâka bağlılığı, kişinin bireysel ve toplumsal yaşamının önemli ve zorunlu unsurlarından biri olarak kabul eder. Çünkü vefasızlık Müslümanların değil, ancak müşrik ve gûnahta ısrar eden fasıkların özellikleri olabilir. Bundan dolayı bizler, müşriklerin ve fasıkların bu özelliklerinden kendimizi koruyarak, Allah'ın bizden istediği vefakârlığı kendimize şiar edinmek zorundayız. Kısaca bizler, gerek Allah'a verdiğimiz ahidlere bağlı kalarak gerekse de insanlarla yaptığımız sözleşmelere bağlı kalmak suretiyle örnek Müslümanlar olmak durumundayız.

Sonuç olarak ahd ve misâk, Allah'ın üzerinde titizlikle durduğu insan yaşamının hayati ilkelerini oluşturur. Allah'ın insanlardan istediği Kur'ânî bir hayat metodudur. Dolayısıyla çeşitli sözleşmeleri ve anlaşmaları kapsayan bu ilke, insanın yeryüzündeki ahlâkî sorumluluğunun temel taşıdır.

KAYNAKÇA

- Abduh, M.,1986, *Tevhid Risalesi*, (Terc: Sabri Hizmetli), Ankara, Fecr Yayınları.
- Akbulut, A., 1992, *Nübüvvet Meselesi Üzerine*, Ankara, Birleşik Yayınlar.
- Ateş, S.,2002, *Kur'ân Ansiklopedisi*, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Ateş, S., 1988, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Boynukalın, E.,2013, *“Yemin”*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara, TDV Yayınları.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail., 2008/1429, *Sahihu'l-Buhârî*, Dâru İbn Hazm, Kâhire.
- Buti, Muhammed Said Ramazan.,1985, *Fıkh'us Siyre (Peygamberimizin Uygulamasıyla İslam)*, (Çev: Nar, Ali- Aktepe, Orhan), İstanbul, Selam Yayınları.
- Cabirî, Muhammed Abid., 1997, *İslam'da Siyasal Akıl*, (Çev: Akyüz, Vecdi), İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd.,1999, *es-Sihâh, Tâcu'l-luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, Beyrut, Darul Kutubul İlmiye.
- Cevziyye, İbn Kayyim,2011, *Bedâi'ut- Tefsîr*, (Terc: Ahmet, Ağırakça ve M. Emin Çimendağ), İstanbul, Polen Yayınları.
- Cürcânî, Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerif., 1997, *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, (Terc: Erkan, Arif), İstanbul, Bahar Yayınları.
- Çağatay, N., 1993, *Başlanğıçtan Abbasilere Kadar “Dini-İçtimaî-İktisadî-Siyasî Açıdan” İslâm Tarihi*, Ankara, TTK Yayınları.
- Ebî Hâtim, Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs Er-Râzî., *Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm*, (Thk: Muhammed, Esad), Riyad, Tsz.
- Esed, M., 1997, *Kur'ân Mesajı Meal Tefsir*, (Çev: Koytak, Cahit ve Ertürk, Ahmet), İstanbul, İşaret Yayınları, 3. Baskı.
- Ezherî, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed19787, *Tehzîbü'l Luğa*, (Tahk: Harun, Abdüsselam Muhammed), Kahire, Darü'l Kütübi'l Mısriyye.

- Ferâhîdî, Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmet., 1988, *Kitâbu'l-Ayn*, (Tahk: Mahzumî, Mehdi ve Semerai, İbrahim), Beyrut.
- Furi, Safiyurrahman el-Mübarek., 1999, *Peygamberimiz Hayatı ve Daveti*, (Terc: Kutlay, Halil İbrahim), İstanbul, Risale Yayınları.
- Gadbân, Munîr Muhammed., 2014, *Fıkhu's-Sire Resulullah'ın Hayatı ve Daveti (Davetin Mekke Dönemi)*, (Çev: Aydemir, Mehmet), İstanbul, Ravza Yayınları.
- Gündoğar, H., 1999, *Kur'ân'da Hz. Muhammed (s.a.v)'in Özellikleri*, İstanbul, Ravza Yayınları.
- Gürkan, S.L., 1995, "Misâk", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, .
- Hamidullah, Muhammed., 1997, *El-Vesaiku's-Siyasiye (Hz. Peygamber Döneminin Siyasî-İdarî Belgeleri)*, (Çev: Akyüz, Vecdi), İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- Hamidullah, Muhammed., 1992, *İlk İslâm Devleti*, (Çev: Sırma, İ.Süreyya), İstanbul, Beyan Yayınları.
- Hamidullah, Muhammed., 1993, *İslâm Peygamberi*, (Çev: Tuğ, Salih), İstanbul, İrfan Yayınlar.
- Hasenî, İbn Acîbe., 2012, *Bahrü'l-Medîd Fî Tefsîri'l Kur'âni'l Mecîd*, (Terc: Dilaver Selvi), İstanbul, Semerkand Yayınları,.
- Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed., 2017, *es-Sîretü'n Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ (Hz. Peygamber ve Halifeler)*, (Terc: Harun Bekiroğlu), Ankara, Ankara Okulu Yayınları.
- Hudari, Muhammed., 1967, *İslâm Hukuku Tarihi*, (Terc: Hatipoğlu, Haydar), İstanbul, Karaman Yayınları, 2.Baskı.
- İbnü'l-Esîr., 1991, *İslâm Tarihi, el-Kâmil fit-Târih Tercümesi* (Çev: Eryarsoy, M. Beşir), İstanbul, Bahar Yayınları.
- İbn-i Hişam, Muhammed., 2006, *İslâm Tarihi (Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, (Terc: Ege, Hasan), İstanbul, Karaman Yayınları.

- İbn Kesîr., 1994, **Büyük İslam Tarihi** (Çev: Keskin, Mehmet), İstanbul, Çağrı Yayınları.
- İbn Manzûr, Ebu'l Fadıl Cemalüddin Mükerrerem b. Mükerrerem el-Efrikî el-Mısırî,1998, **Lisânü'l Arap**, Beyrut, Daru's-Sadr.
- İsfahanî, Rağîb., 2012, **Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü**, (Terc: Güneş, Abdalbaki ve Yolcu, Mehmet), İstanbul, Çıra Yayınları, 3. Baskı.
- İslamoğlu, M., 2008, **Hayat Kitabı Kur'ân Gereğçeli Meal Tefsir**, İstanbul Düşün Yayınları.
- İzutsu, Toshihiko., 2017, **Kur'ân'da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar**, (Çev: Ayaz, Selahattin), İstanbul, Pınar Yayınları.
- Karaman, H., 2012, Çağrıcı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kâfi ve Gümüş, Sadrettin, **Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir**, Ankara, DİB Yayınları.
- Kerimoğlu, Y., 1985, **Kelimeler ve Kavramlar**, İstanbul, İnkılap Yayınları.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensâri.,2008, **El-Câmi'li Ahkâmi'l Kur'ân**, (Thk: İmâd Zeki el-Bârûdî, Hayrî Saîd), Kâhire, el-Mektebetu't Tevfikiyye.
- Kutup, S., 1991, **Fî Zılâl-il Kur'ân**, (Çev: Uçan, Salih ve diğçerleri), İstanbul, Dünya Yayıncılık.
- Kutup, S., 2014, **İslâm Toplumuna Doğru**, (Çev: Ahmed Pakalın), İstanbul, Beka Yayıncılık,.
- Küçük, A.,1988, **"ahid"** , Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara, TDV Yayınları.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'la., 2005, **Tefhimu'l-Kur'ân**, (Terc: Kayani, M. Han ve diğçr), İstanbul, İnsan Yayınları.
- Mukâtil bin Süleymân., 2006, **Tefsîr-i Kebîr**, (Terc: Eryarsoy, M.Beşir), İstanbul, İşaret Yayınları.
- Öztürk, M.,2016, **Kur'ân-ı Kerîm Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri)**, Ankara, Ankara Okulu Yayınları.

- Pazarcı, H., 1985, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Rahman, Afzalur.,2009, *Askerî Lider Olarak Hz. Muhammed*, (Terc: Bayrak, Hakan), İstanbul, İnkılab Yayınları.
- Rahman, Afzalur., 1996, *Siret Ansiklopedisi*, İstanbul, İnkılab Yayınları.
- Râzî, Fahrüddîn., 1991, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu'l-Gayb)*, (Terc: Yıldırım, Suat ve diğerleri), İstanbul, Huzur Yayınevi.
- Râzî, Zeynuddin Muhammed bin Ebubekir b.Abdulkâdir., 1408/1967, *Muhtârü's-Sihâh, Müessesetü'r-Risale*, Beyrut, H.
- Sâbûnî, Muhammed Ali.,2003, *Safvetü't Tefâsir (Tefsirlerin Özü)*, (Terc: Gümüş, Sadreddin ve Yılmaz, Nedim), İstanbul, İz Yayınları.
- Sallâbî, Ali Muhammed.,2019, *Siyer-i Nebî (Olayların Sunuluşu ve Tahlili Dersler ve İbadetler) 1 Mekke Dönemi*, (Terc: Kasadar, Mustafa ve diğerler), İstanbul, Ravza Yayınları, 8.Baskı, 2019.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed,1974, *Fethu'l Kadîr*, Mısır.
- Şahinoğlu, N., 1986, "*Yemin*", İslam Ansiklopedisi, İstanbul, MEB Yayınları.
- Şamil., 1990, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Şamil Yayınları.
- Şimşek, S., 2012, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, İstanbul, Beyan Yayınları.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr., 1955-1969, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, (Tahk: Mahmûd Muhammed Şâkir, Ahmed Muhammed Şâkir), Kahire, Mektebetü İbn Teymiye, 2. Baskı.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, 2002/1423, *Sünenu't-Tirmizî*, Dâru'l-Marife, Beyrût.
- Topaloğlu, B., Yavuz, Y.Ş Çelebi, İ., 2017, *İslâm'da İman Esasları*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı.
- Türk Dil Kurumu.,1969, *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, İslam Araştırma Merkezi

- Uğur, Ahmet, *İslâm Tarihi, Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi*, Kayseri, TDV Yayınları, 1995.
- Vatandaş, Celaleddin, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti (Medine Dönemi)*, İstanbul, Pınar Yayınları, 2007.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, Eser Neşriyat, 1979.
- Yıldırım, Celâl, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, İstanbul, Anadolu Yayınları, 1986.
- Zebîdî, Muhibbüddin Ebu'l-Feyz es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyinî el-Vâsîfî, *Tâcü'l Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Kuveyt, 1970.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî.,2017, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidî't- Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't- Te'vîl*, (Editör: Murat Sülün), İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Zemahşerî, Ebû'l Kasım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî,1982, *Esâsû'l-Belâga*, (Tahk: Mahmut, Abdurrahim), Beyrut.
- Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa., 2009, *et-Tefsîru'l-Münîr*, Dımeşk, Dâru'l-Fikr,.